

tur *Cæsarius*, pro portione vini aut *seculi laxiore*.

Tobias exsul.] C. Si Tobias esuriens, et qui propria habere poterat. *Cætera desunt*.

Quidam religiosi.] *Præter illud B. Pauli II Tim. II: Nemo militans Deo, implicat se negotiis sæcularibus, aliud insinuat ex decretis Bonifacii, quo decernit monachos posse confessiones audire: Neque enim, inquit, B. Benedictus monachorum præceptor almificus, hujus rei aliquo modo fuit interdictor; sed eos sæcularium negotiorum edixit expertes fore tantummodo. Et 16, q. 1: monachi, 560 sic legitur: Nullus monachorum forensis negotii susceptor, vel executor existat, nisi quod monasterii exposcit utilitas, abbate sibi nihilominus imperante.*

Depositarii.] C. Depositerii. *Horum est recipere pecunias, pro cautione, quod monachum maxime deceat. B. Hieronymus ad Paulinum De instit. monachi, ait: Quem senseris tibi, aut semper, aut*

A crebro de nummis loquentem, institorem potius habeto quam monachum, 16, q. 1: Si cupis. *Item videto B. Hieron. in reg. titulo De paupertate.*

Iste enim pluribus.] *Hæc parenthesi inclusa, omittit M.*

Ablatum.] *Post hæc immediate legit C. Item Levit. LXXXI, hoc est, c. XXIV, ubi agitur de restitutione.*

Prior quidam cuidam.] C. Prior de M. D. volenti facere.

Item eremitam.] *Ex libro Vitas Patrum dicto.*

Item Hieronymus.] *In regula, de paupertate. Et in reg. monachorum, De Simonia in recipiendo sorores, similia invenies.*

Tanta in Martino.] *Ex vita per Severium Sulpitium conscripta.*

Ut ait S. Benedictus.] *Cap. 49 Regulae suæ.*

Item Hieronymus.] *Epist. ad Heliodorum monachum, ut supra dixi ad c. 21.*

VERBUM ABBREVIATUM, TEXTUS ALTER

A capitulo sexagesimo sexto usque ad octogestimum (17).

CAP. LXVI. De acceptione personarum.

Et sciendum quod nihil magis offendit hoc triplex prælati officium, quam acceptio personarum, quæ non est apud Deum, sicut dicit Apostolus in Epistola ad Romanos (cap. II). Super quem locum dicit Augustinus [f. Ambros.] : Acceptio personarum esset apud Dominum, si propter dignitatem patrum recepisset Judæos, et propter indignitatem patrum sprevisset gentiles (Vide notas ad cap. 66). Idem dicit Petrus in Actibus apostolorum (cap. X), quando præceptum est ei ire ad Cornelium : « Nunc in veritate comperi, quod non est personarum acceptor Deus, sed in omni gente, qui timet Deum, acceptus est illi. » Sciendum autem quod aliud est acceptio personarum, aliud honorificentia.

Honorificentia est reverentia alicui exhibitæ considerato gradu dignitatis illius, cui reverentia exhibetur, et illius, qui exhibet. Abusus autem hujus reverentiæ, est acceptio personarum. Ista non est apud Deum. Et nota quod quando reverentia non exhibetur cui debetur, tunc est personæ abjectio; quando vero exhibetur cui non debetur, tunc proprie est personæ acceptio, ita ut aliud sit acceptio personæ, aliud abjectio personarum, et aliud honorificentia personarum. Notandum itaque, quod circa hujusmodi honorificentiam, quædam causæ sunt omnino licitæ et honestæ: quædam subhonestæ: quædam mediæ nec omnino licitæ, nec omnino illicitæ; quædam sunt omnino illicitæ. Cæteræ omnino licitæ, et honestæ sunt, quando alicui reverentia pro sanctitate suæ religionis exhibetur: et hæc sola est apud Deum. Subhonestæ, quando prælato, vel principi, vel filio nobilis, vel scripturæ perito reverentia exhibetur. Mediæ non omnino li-

citæ vel illicitæ, quando alicui ex quadam societate, vel ex indiscreta benevolentia reverentia exhibetur, ut quando pauperes indigentes relinquuntur, et non indigentes in hospitio recipiuntur. Omnino illicitæ, quando alicui pro turpitudine aliqua, vel pro sola pecunia reverentia exhibetur, ut possit dici :

O nummi, nummi, vobis hic præstat honorem, Vos estis fratres.

(JUVEN. SAT. 5.)

Hanc omnino respuit Dominus. Et de hac dicit Jacobus in Epist. canonica (cap. II) : « Fratres, nolite habere fidem Domini nostri Jesu Christi gloriæ, in acceptione personarum. Si enim venerit in conspectu tuo vir aureum anulum habens in manu, et dixeris ei: Hic bene, si autem venerit pauper in sordido habitu, et dixeris ei: Sta ibi, nonne acceptor personarum factus es? nonne iniquarum cogitationum iudex es? » Et dicit ibi Augustinus (*altero ord. ex Beda qui sua desumpsit ex Aug.*), si hoc referatur ad ecclesiasticas dignitates, non esse leve peccatum. Quis enim ferat, spreto honestiori et scientiori paupere, divitem ad ecclesiasticam dignitatem sublimari. Item, si de quotidianis consensibus (concessibus *ut habent alia exemp.*) hoc dicatur, quis hic non peccat? tamen non peccat, nisi apud se judicet, quod si ditior est, ergo melior. Contra acceptionem personarum Dominus in Deuteronomio per Moysen dicit (cap. 1) : « Audite, omnes, et quod justum fuerit, judicate. Non accipietis personam hominis, Domini enim iudicium est. » Ergo homo imitator Dei non debet personam hominis accipere. Et Job dicit (cap. XXXII) : « Non accipiam personam viri, neque Dominum homini adæquabo. Ne-

(17) Cum exemplar Marchianense fere continua varietate lectionis, ab aliis duobus recederet, scilicet a cap. 66, usque ad cap. 80, illud verbotenus, ut lo-

quantur, descripsimus, et descriptum hic consulto reposuimus.

scio enim quādiu subsistam, et quando Salvator meus veniat tollere spiritum meum. Quasi diceret: Si acciperem personam viri, hoc esset Dominum homini adæquare. Et in Ecclesiastico dicitur (cap. xxxv): Non accipies personam in pauperem (id est contra panperem), et deprecationem lasi exaudies. Et in Epistola canonica Judæ dicitur (9. 16): Quidam sunt garruli et murmuratores, personas propter questus admirantes, id est laudantes. Post auctoritates contra acceptionem introductas personarum, exempla introducimus. Legitur enim quod Phinees pugione suo transfixit in genitalibus Judæum coentem cum Madianitide, quamvis illum sciret esse ducem in tribu Simeonis, et illam filiam nobilissimam principis Madianitarum (Num. xxv). Et in hoc facto placuit Domino, et cessavit quassatio (Psal. cv). Et Dominus dixit ad Moysen: Suspende principes in patibulo, ut avertatur furor meus ab eis (Num. xxv). Ecce, quod nec principibus parcendum est in scelere. Et ipse Moyses audiens populum peccasse in vitulo confutatus, dixit: Qui Domini est accingatur gladio mecum. Et transiens per medium castrorum, nulli illius sceleris participi, parcebat, et dixit Moyses: Hodie consecrasti manus vestras Domino, non enim pepercistis frater fratri, vel patri, vel matri in crimine (Exod. xxxii). Et dicit ibi glossa: Ille eligatur sacerdos et levita, qui dicit patri et matri: Nescio vos (Deut. xxxiii). Et de Domino legitur quod noluit ad domum reguli divertere (Joan. iv), ne videretur divitias honorare item: In libro Regum legitur quod Jonathas esuriens, dum iret, invenit mel et comedit, et exhilarati sunt oculi ejus, et fortius insecutus est hostes (I Reg. xiv). Quod audiens pater ejus Saul, quia contra præceptum ejus fecerat, voluit eum occidere. Quod fecisset, nisi populus eum de manibus ejus excussisset. Ecce quod paternus amor noluit parcere filio in transgressione præcepti. Et habes hic argumentum, quod princeps non debet aliquid facere sine consensu populi, nec etiam prælatus sine consilio cleri: Item super illud verbum prædictum (transiit Moyses per medium castrorum (Exod. xxxii)) dicit Gregorius (part. iii Pastoral. admonit. 26): Per medium castrorum est transire, in Ecclesia Domini æqualitate vivere, arguere, prædicare et judicare, ut in nullius resideat favore, ut nec alicui propter sanguinem, vel privatum amorem a gladio sententiæ parcat. Et si vir Dei est, qui divino amore cingitur ad vindicandum peccata; illum virum Dei non esse constat, qui vindicare aliorum peccata recusat. Tamen cum moderamine contra acceptionem personarum est agendum. Quidam enim, dum acceptionem personarum vitant, in eusdam ingratitude vitium et sobriæ inurbanitatis currunt ut vere possit dici:

*Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt;
..... Sed medium tenere beati.
(HORAT., lib. I Sat.)*

Summum enim jus injuria summa est (CICERO Off.). Unde et alibi dicitur: Est justus qui perit in justitia sua (Eccle. vii). Et alibi: Qui nimis emungit, elicit sanguinem (Prov. xxx). Et alibi: Non declinetis, neque ad dexteram, neque ad sinistram (Deut. xvi). Ad dexteram, per nimiam justitiæ remissionem; ad sinistram, per nimiam ejusdem rigorem. Unde poeta:

*Est modus in rebus, sunt certi denique fines
Citra quos, ultraque, nequit consistere rectum.
(HORAT. l. I, sat. 1.)*

Culpa enim est totam persequi culpam.

CAP. LXVII. De modestia circa risum.

Ad prædicta autem, quæ contra incompositionem diximus, addendum est de modestia, et maxime circa risum, circa quem facile cognoscitur sa-

piens. Unde Ecclesiasticus ait (cap. xxv): Fatus in risu exaltat vocem suam, sapiens autem vir tacite ridebit. Et sanctus Bernardus dicit de quodam abbate religiosissimo (S. Malachia), qui in quatuordecim annis non risit ita ut videretur dens ejus, sed obstantium gratia faciem serenabat; sed, si bene recolimus, risum integrum non admisit. Sectemur ergo hilaritatem lascivia carentem, et, ut uno verbo explicem, secundum faciem sanctorum jucundemur (Judith xvi). Et Dominus in Evangelio: Væ vobis qui ridetis, quia plorabitis (Luc. vi). Unde et ipse legitur ter flevisse, scilicet in suscitatione Lazari (Joan. xi), super civitatem (Luc. xix), et in oratione, sicut legitur in Epistola ad Hebræos (cap. v); sed nunquam legitur risisse. Et hoc assumptionem habet. Ipse enim defectus nostros assumpsit: quos decuit eum assumere, et revera risum interiorem habuit, scilicet lætitiā mentis, et ita videtur quod habuerit exteriorem, quod potuit esse, quamvis non legatur. Et notandum, quod ad modestiam prædictam et temperantiam habendam, est maxime fugienda singularitas. Est autem duplex singularitas, scilicet mala, et bona. De mala prædicemus, ut expulso vitio magis virtus elucescat.

CAP. LXVIII. De mala singularitate.

De mala itaque singularitate dicit philosophus: Omnis singularitas parit notam. Qui hanc non fugit, suspectus est, aut suspiciosus. Ita notat, aut aliquid significat. (V. Not. in cap. 68.) Propter hoc forte dictum est: Hoc modicum degustet. Hanc singularitatem fugiens Apostolus, dixit: Omnia omnibus factus sum (I Cor. ix). Unde et contondit se in Christo (Act. xviii). Unde et Timotheum circumcidit, ut conformaret eum Judæis (Act. xvi). Unde Augustinus dicit (epist. 86, et 110): Secundum morem patriæ, et consuetudinem Ecclesiæ, in qua tibi vivendum est, debes vivere. Turpis enim est pars, quæ suo corpori non convenit. Unde forte dictum est: Væ soli, quia, si ceciderit, non habet sublevantem (Eccle. iv). Soli, id est quadam presumptione novum vivendi modum invententi. Talis enim singularis ferus est qui depascit vineam (Psal. lxxix), id est destruit et occidit animam suam. Et Seneca in epistola quinta ad Lucilium ait: Illud te admoneo, ne eorum more (qui non proficere sed conspici cupiunt) facias aliqua, quæ in habitu tuo aut genere notabilia sint. Asperum cultum, et intonsum caput, et negligentem barbam et indictum argento odium, et cubile humi positum, et quidquid aliud ambitiose perversa via sequitur, evita. Satis ipsum nomen philosophiæ (etsi modeste tractetur) invidiosum est. Intus omnia dissimilia sint. Frons nostra populo conveniat, non resplendeat toga, non sordet tamen. Non putemus frugalitatis indicium auro argenteoque caruisse. Id agamus, ut meliorem vitam sequamur quam vulgus, non tamen contrariam. Alioquin quos emendari volumus, fugamus a nobis et advertimus. Illud quoque efflicimus, ut nihil imitari velint nostrum timent ne imitanda sint omnia. Hoc primum philosophia immittit, sensum communiorem, humanitatem et congregationem, a qua professione dissimilitudo nos separabit. Videamus ne ista per quæ admirationem parere volumus, ridiculosa et odiosa sint. Propositum nostrum est secundum naturam vivere. Hoc contra naturam est torquere corpus suum, et faciles odisse munditias, et squalem appetere, et cibus non tantum vilibus uti, sed crudis et horridis. Quemadmodum enim desiderare delicatas res luxuriæ est, ita inusitatas et non magno parabiles fugere, dementiæ est. Frugalitatem exigit philosophia, non pœnam. Hic enim modus placet. Temperetur vita nostra inter bonos mores et publicos, suspiciant omnes vitam nostram, sed non agnoscant; eadem faciamus quæ ceteri. Nihil inter nos et illos intererit. Plurimum dissimiles nos vulgo-

esse sciat, qui inspexerit propius. Qui domum intraverit, nos potius miretur quam suspellilem nostram. Magnus est ille, qui sic utitur fecilibus sicut argento. Nec minor est ille, qui sic utitur argento, sicut fecilibus. Infirmi enim hominis est, non posse pati divitias.

CAP. LXIX-LXXII.

De bona singularitate.

Nunc de bona singularitate est dicendum, quæ magis proprie dicitur solitudo. De hac dicit Anna [leg. Sara], filia Raguelis, sicut legitur in Tobia (cap. iii): *Nunquam ludentibus me miscui, nunquam illis, qui in vanitate ambulant, participem me feci.* De hac dicit Sapiens: *Rarus in publico, honestus in domo.* De hac dicit Jeremias (cap. m): *Solitarii sedebam et tacebam.* De hac et Seneca in epistola ad Lucilium ait: *Quid vitandum precipue queris? Turbam.* Nondum tute committeris illi.

Ego certe confiteor imbecillitatem meam, nunquam mores quos extuli refero. Inimica est multorum conversatio. Quid me existimas dicere? Avarior redeo, ambitiosior, luxuriosior, imo crudelior, et inhumanior, quoties inter homines fui. Sublucendus est populo tener animus, et parum tenax recti, facile transit ad plures. Socrati, et Catoni, et Lelio excutere honestatem suam dissimilis multitudo potuisset. Unum exemplum avaritiæ et luxuriæ multum mali facit. Cum victor [Fortæ convictor, ut habet Seneca, et alia exemplaria] delicatus paulatim enervat et emollit, vicinus dives cupiditatem irritat, malignus comes, quamvis candido et simplici animo rubiginem suam affricuit; quid tu accedere his moribus credis? In quos publice factus est impetus, necesse est ut initeris, aut oderis. Utrumque autem devitandum est, ne vel similis malis fias, quia multi sunt; neve iniunicus multis, quia dissimiles sunt. Recede in teipsum quantum potes. Cum his versare, qui te meliorem facere possint. Illos admite, quos tu potes facere meliores. Mutuo ista fiunt, et homines, dum docent, discunt. Ista autem solitudo maxime pendet ex bona societate. Unde Cato ait (lib. i): *Ambula cum bonis.* Et alibi dicitur: *Ex convictu mores formantur.* Et Apostolus dicit: *Corrumpunt bonos mores colloquia mala* (I Cor. xv). Et philosophus dicit (SENECA, ep. 14): *Potius videndum est tibi cum quibus edas, quam quid edas.* Et poeta dicit (MARTIALIS, lib. viii, epig. 15): *Principis est virtus maxima, nosse suos.*

Hunc versum multum præ cæteris versibus approbat sanctus Thomas Cantuariensis. Et hoc maxime pertinet ad prælatos Ecclesiæ, tales habere cubicularios et commensales, ne eorum videantur approbare vitam quorum habent conversationem. Unde Abraham, quando præceptum est ei circumcidere familiam suam, statim circumcidit omnes vernaculos suos, et se, et totam familiam suam (Gen. xvii). Omnis itaque Christianus, familiam suam debet spiritualiter circumcidere, ut nullus sit in domo sua inordinatus. Item Salomon: *Qui graditur cum sapientibus, sapiens est; amicus stultorum similis eis efficitur* (Prov. xiii). Unde a quodam sapiente dicitur: *Morum similitudo parit societatem, et cognata studia facile connectuntur.* In Psalmis etiam de mala societate fugienda, et bona acquirenda sæpe dicitur. Unde in primo psalmo: *Brutus vir, qui non abiit in consilio impiorum, et in via peccatorum non stetit* (Psal. xvii). Et alibi: *Cum sancto sanctus eris; et cum viro innocente innocens eris, et cum electo electus eris; et cum perverso perversus eris* (ibid.). Dilicite enim est tangere piecem et non inquinari ab ea (Eccli. xiii). Unde quidam sapiens dicit: *Bonos principes habentes prava latera, Scyllæ et Harpiis comparat Scriptura.* Scylla enim humanam habet faciem, sed caninis cap. tibus succincta describitur. Harpiæ autem virgineam habent faciem, sed rapacissimos ungues. Similiter principes exterius sunt boni, sed mali cog-

rum ministri. Oloratu prædæ, Scyllæ ad rapinam parantur.

Item notandum, quod bonam societatem maxime impedit nimius carnalis affectus. Contra quem, maxime habemus exempla ab ipso Domino omnium bonorum magistro: Cum enim ipse prædicaret, quidam de turba dixit ei: *Magister, ecce fratres tui, et sorores expectant te foris* (Matth. xii). Et respiciens in discipulos suos, ait: *Hi sunt fratres mei.* Et, ut generaliter concluderet, addidit: *Omnia qui facit voluntatem Patris mei, qui in cælis est, hic est frater meus, et mater, et soror mea* (Luc. ii). Quasi diceret: Spirituales viri semper præponendi sunt carnalibus. Item de eodem legitur: *Qui cum esset duodennis remansit in Jerusalem; quo non invento inter cognatos, et amicos, et notos, post triduum rediit mater ejus in Jerusalem, et invenit eum in medio doctorum interrogantem eos et respondentem.* Et dixit ei mater: *Fili, quid fecisti nobis sic? Ecce ego et pater tuus dolentes quærebamus te. Ipse autem dixit: Quid est quod me quærebatis? nesciebatis quia in his, quæ Patris mei sunt, oportet me esse* (ibid.). Hoc est, spiritualia semper præfero carnalibus. Idem dicit in nuptiis, architriclinii vino deficiente, ad matrem ejus invitante eum ad miraculum: *Quid mihi et tibi, mulier? nondum venit hora mea* (Joan. ii). Certe multum erat ei cu ipso, quia affectuosissime diligebat eam. Unde de cruce ad discipulum dixit: *Ecce mater tua* (Joan. xix). Sed in hoc verbo (quid mihi et tibi) majus exemplum nobis præferendi spiritualia carnalibus præbuit: ut quilibet prælatus, et etiam minor sacerdos, in omni beneficio spirituali, dicat patri et matri: *Quid mihi et tibi, mater? quid mihi et tibi, pater? Nos sumus sacerdotes secundum ordinem Melchisedech* (Psal. cix), qui legitur non habuisse patrem vel matrem. Et in figura Christi et nostri, qui non debemus habere patrem vel matrem in spiritualibus, sed dicere eis: *Ego sum sacerdos per ordinem Melchisedech, non novi vos.* Unde dicitur (Glossa in c. 25): *Ille eligatur sacerdos et levita, qui dicat patri et matri: Non novi vos* (Deut. xxxiii). Unde et in lege prohibitum erat ne sacerdos interesset funeribus inortuorum etiam parentum, ne aliquid immunditiæ contraheret (Levit. xxi), sed etiam sacerdoti non licet recedere a sanctis. Unde Dominus illi volenti sepelire patrem suum ait: *Dimitte mortuos sepelire mortuos suos: tu autem vade prædicare regnum Dei* (Matth. viii). Unde super hoc verbo dicit Hieronymus. Propter amorem Christi, debet dimittere insepultum, et propter ejus amorem, nullum debet relinquere inhumatum, loco scilicet et tempore. Veruntamen caninum est odium habere parentes. Unde notandum est illud de Philistæis. Illi namque arcam Domini ceperunt, propter quam puniti sunt in posterioribus. Quod videntes, posuerunt arcam super plaustrum novum, et adjunxerunt plaustrum duas vaccas fetas (I Reg. vi), id est a partu liberatas. Fetus enim vel feta nomen polysenium est [polysenium, id est, varix significationis], scilicet ad habentem fetum, et ad liberatam a fetu. Unde et ipsæ duæ vaccæ habebant vitulos domi reclusos. Et adduxerunt arcam Domini in Bethsames, mugientes post vitulos, sed cornua a recto tramite non flectebant. Bethsames interpretatur domus solis. Qui itaque vult arcam Domini in Bethsames ducere, id est ad vitam æternam per summptionem corporis Christi venire, oportet eum esse fetum interius per bonum propositum, et exterius per opus bonum.

Dicit siquidem Gregorius (hom. 37 in Erang.): *Vaccæ, inquit, post vitulos mugiebant, sed cornua a recta via non flectebant. Sic quoque sancti post parentes per compassionem mugiant; sed non flectunt cornua a recta via per boni operis negligentiam. Ita ergo compatiamur parentibus, ut non propter illos bona opera prætermittamus. Ne simus*

similes uxori Loth, quæ, respiciens ad Sodomam, versa est in salis statuam (*Gen. xix*). Item Hieronymus super Leviticum dicit (*cap. xxi*). Summus pontifex non debet interesse funcribus mortuorum etiam principum, ne tactu vel visu mortui pollueretur. Sed summus pontifex noster, id est Christus, Lazarum suscitavit (*Joan. xi*), et multi monachorum et clericorum vident hodie corpora, et cum eo prandent et convivantur cum corpore, id est videndo. Item super illum locum Matthæi (*cap. xvii*), ubi legitur de statere in vento in ore piscis, quem solvit Dominus pro se, et pro Petro in tributum, dicit Glossa: Admiranda est paupertas Domini, quæ non habuit unde tributum solveret. Et opponit hic Augustinus sic: Nonne habebat Dominus pecuniam quam Ju las portabat? habebat utique. Sed nefas duxit quod erat pauperum in usus suos convertere. Et hoc est contra prelatos, qui patrimonium Crucifixi (quod proprium est pauperum) in suos usus expendunt. Item: Contra nimiam carnis affectionem facit, quod legitur in libro Iudicum (*cap. ix*): Ibi enim legitur, quod Abimelech, filius Gedeonis ex concubina, post mortem Gedeonis ivit in Sichem ad cognatos suos ex parte matris, qui constituerunt eum regem: et auxilio eorum occidit septuaginta filios Gedeonis, qui fratres ejus erant; Sichimitas quoque cognatos suos, qui eum regem fecerant, occidit. Ecce quod carnales affectus debemus occidere. Exemplo etiam brutorum animantium deberemus terri, ne nimis diligereamus amicos. Ipsa enim fetus suos diligunt quandiu parvi sunt, statim sufficiunt; cum grandiusculi facti sunt, statim eos abijciunt, nec de eis curam gerunt. Similiter quandiu parentes nostri sibi non sufficiunt debemus eos sustentare, non ad superfluitatem, sed ad exigentiam. Sed, si sibi sufficiunt, non est nobis curandum de eis. Item: dictum est Abrahamæ: *Exi de terra tua et de cognatione tua (Gen. xii)*. Et in Psalmo dicitur: *Audi, filia, et vide, et inclina aurem: et obliviscere populum tuum et domum patris tui (Psal. xlii)*. Quasi diceret: Non posses audire, nisi domum patris tui oblivisceris. Item, exemplo Templariorum, debent prelati instrui, ne haberent amicos suos sibi collaterales. Ipsi enim Templarii nunquam habent consanguineum sibi servientem, ne communia bona fratrum ei distribuerent. Et illud maxime, quod Hieronymus dixit in epistola ad Heliodorum (*De laude vite solit.*), facit contra carnis affectum. Dicit enim: Audi edictum regis: *Qui non est mecum contra me est, et qui non colligit mecum, dispergit (Luc. xi)*. Recordare tirocinii tui diem, quo Christo in baptismo conseptus, in sacramenti verba jurasti, pro nomine ejus non te patri parcurum, nec etiam matri. Ecce adversarius tuus, in pectore tuo Christum conatur occidere. Ecce donativam, quod militaturus acceperas, hostilia castra suspirant. Licet parvulus ex collo pendeat nepos, licet sparso crine, et scissis vestibus ubera (quibus nutriverat) mater ostendat, licet in limine pater jaceat; per calcatum perge patrem, siccis oculis ad vexillum crucis evola. Solum pietatis genus est, in hac re esse crudelem. Veniet dies postea, quo victor revertaris in patriam, quo Hierosolymam celestem foris coronatus incedas. Non est nobis ferreum pectus, non dira præcordia, non ex silice natum Hyrcanæ nutrire tigrides; et nos per ista transivimus. Nunc tibi blandis vidua soror hæret lacertis, nunc illi (cum quibus adolevisi) vernulæ aiunt: Cui nos servituros relinquis? nunc gerula quondam, jam anus et nutritus secundus, post naturali pietate pater clamat: *Expecta paulisper, et mortuorum sepeli*. Forsitan et mater laxismembrorum pellibus, arata rugis fronte, antiquum referens lac in mamma dare (Vide notas ad c. 71). Dicant et grammatici si volunt (*Virg., Æneid. xii, 59*):

In te omnis domus inclinata recumbit.

A Facile rumpunt hæc vincula amor Christi, et timor gehennæ. At Scriptura præcipit parentibus obsequendum (*Exod. Lxx*). Sed quicumque eos super Christum amat, perdit animam suam (*Matth. xvi*). Gladium tenet hostis ut me perimat, et ego de matris lacrymis cogitabo? Propter patrem, militiam Christi deseram, cui sepulturam causa Christi non debeo, quam et omnibus ejus causa debeo? Domino passuro timide consensens Petrus, scandalum fuit. Paulus retinentibus se fratribus ne Hierosolymam pergeret, respondit: *Quid facitis prostrantes et conturbantes cor meum? Ego non solum ligari, sed et mori in Hierusalem paratus sum pro nomine Domini Jesu Christi (Act. xxi)*. Aries iste pietatis, quo fides quætitur, Evangelii retinendus est mucrone. Mater mea et fratres mei sunt (*Matth. xii*), quicumque favent mihi pro nomine ejus pugnato. Si non credunt, mortui sepeliunt mortuos suos (*Matth. viii*). Erras, frater, erras, si putas nunquam Christianum persecutionem pati. Et tunc maxime oppugnaris, si te oppugnari nescis.

Et hæc contra carnis affectum sufficiant (Vide notas in *cap. 72*). De bona singularitate superius diximus, cui adicienda est bona solitudo. Sed solitudo est duplex: Monachorum et anachoretarum. Illa est in claustro, ista in eremo. Illa est securior, ista perfectior. Unde sanctus Benedictus in Regula monachorum (*cap. 1*), dicit monachum in claustro bene probatum, licere transire ad eremum. Vita ista multum commendabilis est; in qua Hieronymus per quadriennium domavit carnem suam. Ad quam vitam invitans quemdam socium suum conscholarem dicit (epist. ad Heliod. *De vita solit.*): O desertum Christi floribus vernans! O solitudo in qua nascuntur illi lapides, de quibus in Apocalypsi (*cap. xxi*) civitas magni Regis construitur! O eremus familiaris Deo gaudens! Qui! agis, frater, in sæculo, qui major es mundo? Quandiu te tectorum umbræ premunt? Quandiu fumosarum urbium nitor [f. nidor] includit? Crede mihi, nescio quid plus lucis in eremo aspicio.

Libet sarcina carnis abiecta, ad purum ætheris volate fulgorem. Paupertatem times? sed beatos pauperes Christus appellat (*Matth. v*). Labore tereris? nemo athleta sine sudoribus coronabitur. De cibo cogitas? sed fides famem non timet. Super nudam metuis humum membra fessa jejuniis collidere? Sed Dominus tecum jacet. Squalidi capitia dolet inculta cæsaries? sed caput tuum Christus est. Infinita te eremi vastitas terret? sed tu paradum mente decambula. Quotiescunque illuc conscenderis, toties in eremo non eris. Scabra sine balneis attrahitur cutis? sed qui in Christo semel locutus est, non habet necesse iterum lavari. Et ut breviter audias Apostolum ad cuncta respondentem: *Non sunt, inquit, condigne passionis hujus mundi ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis (Rom viii)*. Delicatus mileses, charissime, si vis gaudere cum sæculo et postea regnare cum Christo. Inducabimus tibi, ut si nescis discas; si autem cognovisti, pariter gaudeas. Bonus tuus (epist. *De laude Bonosi*, incipit *Plus eorum timere*), imo meus, et ut verius dicam, noster, scalam præragam Jacob somniantis jam scandit (*Gen. xxviii*), portat crucem (*Matth. xvi*), nec post tergum respicit (*Luc. ix*), seminavit in lacrymis, in gaudio metet (*Psal. cxv*). Et in sacramento Moysi serpentem in eremo suspendit (*Num. xxi*). Ecce puer meus honestis nobiscum sæculi artibus institutus, cui opes affatum, dignitas apprime inter cœquales erat, contempta matre, et gororibus, et charissimo sibi germano insulam pelago circumsonante naufragam, cui asperæ cautæ, et nuda saxa, et solitudo terrori est, quasi quidam novus Paradisi colonus incedit. Nullus ibi agricolarum, nullus monachorum, nec parvulus quidem Onesimus (quo velut fratre in sæculo fruebatur) in

tanta vastitate adhæret lateri comes. Solus tibi, imo A Christo comitante non solus. Videt gloriam Dei, quam apostoli nisi in deserto non viderent. Non quidem conspicit turritas urbes; sed in novæ civitatis censum dedit nomen suum. Horrent membra sacco deformia? sed sic melius obviam Christo rapietur in aera (*I Thess. iv*). Nullo Euriporum austro perfruitur? sed de latere Domini aquam vitæ bibit.

Frater in eremo cibrarios panes, et olus nostris manibus irrigatum, hac deliciæ rusticana; viles quidem, sed innocentes cibos præbent (epist. ad *Marcellam*, incipit *Ambrosius*). Ita viventes non ab oratione somnus, non saturitas a lectione revocabit. Si æstus est, secretum arboris umbra præbebit. Si autumnus, ipsa acris temperies, et strata super terram folia, locum quietis ostendunt. Vere, ager floribus depingitur et inter garrulas aves psalmi dulcius cantabuntur. Si frigus fuerit et brumales nives; ligna non emam, calidus vigilabo et dormiam. Habeat sibi Roma suos tumultus, arena sæviet, circus insaniat, theatra luxurient; no is vero adhærere Deo bonum est, et ponere in Domino spem nostram (*Psal. vii*), ut cum paupertatem istam in regna cælorum mutaverimus, erumpamus in vocem; quasi diceret: *Quid enim mihi est in celo, et a te quid volui super terram?* (*ibid.*) Quod est, cum tanta reperimus in patria, parva et caduca quæsisse nos doleamus in terra. Et legenda et sanctorum omnium vita anachoretarum sic commendatur. Ab hujus diei solemnitate anachoretarum singulare propositum non separatam esse confidimus; qui per singula eremi loca, in speluncis et exiguis cellarum tuguriis, modico contenti pabulo morabantur. Alii bestiis sociati, alii avibus subministrati, ciborum sperantes divitias vel deliciæ, luxus sæculi calcantes, laudem temporalem non amantes, visus hominum fugientes, angelorum asueti loquels, pluribus effulserunt virtutibus; et cætera, quæ ibi leguntur. Hanc vitam videtur Dominus dedicasse, quando ejecto tentatore, solus remansit in deserto. Et erat cum bestiis, et angeli ministrabant ei (*Matth. iv*). Quidam dicunt hanc vitam incepisse a Joanne Baptista, qui teneris ab annis antea deserti petiit. Unde Carthusiensis ordo festivitatem ejus, sicut patroni, solemniter celebrat. Alii dicunt eam incepisse ab Elia; alii dicunt a Rechabitis. Hanc vitam concupivit Martinus cum esset duodennis (Vide notas ad cap. 72). Cui voto satisfecisset, nisi corporis et ætatis infirmitas obstasset. Hanc vitam commendavit sanctus Remigius Remensis, qui de puero ingressus est reclusum, et de recluso electus est in episcopum. Hæc enim vita solitaria desideranda est maxime propter duo, scilicet propter invidiam vitandam, et propter peccati participationem fugiendam. Ubi enim multi sunt in cœnobio, unus invidet alii propter prioratum, vel hujusmodi. Et quando multi assentiunt in capitulo in aliqua re minus licita, omnes alii videntur in hoc peccasse. Quia consentire est non contradicere cum possis. Et peccatum universalitatis spargitur in singulos, et peccatum unius redundat in plures. Unde Apostolus: *Modicum fermentum totam massam corrumpit* (*I Cor. v*). Et sic male assignant illud vulgare proverbium (Lucanus): *Quod a multis peccatur, inultum est. Inultum quidem est apud mundum, sed non apud Deum, quia non minus peccabunt, quia cum pluribus peccabunt; non minus ardebunt, quia cum pluribus ardebunt.* Vita ista anachoretarum perfectior est quam vita cœnobarum. Sed inter has duas vitas superior est vita Carthusiensium [al. Caturicensium]; qui omnia possident in numero, pondere et mensura; quia in numero pecudum, agrorum et personarum. Hanc enim Dominus dedicavit, quando tentatus a diabolo mansit in deserto, et angeli ministrabant ei (*Matth.*

iv). Hanc vitam similiter elegit Baptista, qui in secreto permanens locustis et melle silvestri sustentabatur. De quo quidam ait: *Quem non audent tangere cerastes et viperæ, meretrix et saltatrix tangunt ad invicem reverendum verticem sine reverentia.* Hunc habent patronum et advocatum Carthusienses, qui singuli in singulis cellulis eremiticam ducunt vitam. Medii tamen sunt inter anachoretas, qui modicam vel nullam sibi retinent possessionem, et cœnobitas qui, in persona pauperum, multa possident et vitam habent communem. Carthusienses vero omnia habent communia, in numero, et pondere, et mensura. Personas tredecim, et conversos similiter, pecudes, agros, libros, et hujusmodi, imitari cupientes Dominum, qui omnia fecit in numero, pondere, mensura.

Quidam dicunt vitam istam initium habuisse a præcursore Domini, alii ab Elia, alii a Jonadab vel Rechabitis, qui vinum et siceram non bibebant (*Jer. xxxv*). Hanc vitam multum cupivit Martinus dum erat duodennis, sed imbecillitas ætatis et complexionis propositum præpedivit. Adeptus tamen præsulatum, elegit sibi locum eremi in qua vacaret orationi, et ibi modo est Majoris monasterii abbatia. Plura tamen miracula operatus est antequam esset pontifex, quam post. Ille magnificus trium mortuorum suscitator duos mortuos ante suscitavit, unum vero post. Beatus Germanus similiter locum elegerat eremiticum existens pontifex, in quo secretus Deo et angelis ejus loquebatur. Item beatus Remigius Remensis, filius comitis Landunensis reclusum intravit, sed inde raptus est in archiepiscopum. Ad hanc eremi solitudinem invitatus nos Jeremias propheta: *Fugite, salvate animas, et eritis quasi myrica in deserto, et consurgite, ascendite a Cedar. Fugite de medio habitacionis* (*Jer. xlviii*), id est abite vehementer, in voraginibus sedete, qui habitatis Asor, quod interpretatur *sagitta*, et per quod intelligitur mundus, qui quodlibet sagittat et vulnerat vitis. Recedite de medio Babylonis, et de terra Chaldeorum egredimini, et estote quasi hædi ante greges. Et alibi: *Sedebam et silebam* (*Thren. iii*). Et alibi: *Præstolare cum silentio salutare Dei tui* (*ibid.*). Perfectior est hæc vita communione cœnobarum; quia istis non sunt ostia, nec vectes quo habitant. Illi ergo continent agrum agro, possessiones habent quamlibet parce, quo ad se utantur, irritamenta tamen sunt raptorum obloquentium. Nec omnino est ordo communis et laudabilis, in quo non possint aliqui salvari, aut non de facili, ut conversi.

CAP. LXXIII. De levi contactu peccati.

Mercatores, quorum peccatum spargitur in totum gregem, ut habetur de Achan [al. Achor], et Corinthio fornicatore, et peccatum plurium, vel totius multitudinis derivatur in singulos, ut crucifixio Judæorum in plebem Jerosolymitanam. Unde: *Eripite pauperem et egenum de manu peccatoris liberate* (*Psal. lxxxi*). Item: Mirum est quod non sentitur peccatum vel delictum in pluralitate: quod est valde sensibile in singularitate. Peccatum plurium contaminat singulos, etiam peccata vel delicta singulorum contingunt universos, quia: *Mille licet sumant, deperit inde nihil* (Vide not. ad c. 75): totum habent omnes. Unusquisque, qui potest, debet resistere et contradicere, vel impedire. Ille quoque qui se excusat et excipit a peccato, vel delicto multitudinis, similis est Pilato (qui immundam habens conscientiam, manus suas lavit, dicens: *Innocens et immunis sum a sanguine justis hujus* (*Matth. xxvii*)). Vel primo parenti, qui in Dominum peccatum suum retorsit, dicens: *Domine, mulier, quam dedisti mihi, dedit mihi pomum et comedi.* Et Eva ait: *Serpens decepit me* (*Gen. iii*). Similiter:

Modicum fermentum totam massam corrumpit (I Cor. v). Nec minus ardebunt, quia cum pluribus ardebunt, sed magis. Et ut in hoc, aliquo exemplo instruamur, quidam habens scrupulosam conscientiam, quia in multis præerat, quibus in nullo proderat, habens multas ecclesias, et multas præbendas; metens ubi non seminabat; manducans et bibens ubi non laborabat, lac et lanam subtrahens, non curabat, sed mercenariis annis tradebat (*Matth. xxv*), dum vitare Scyllam incidit in Charybdim, intrans scilicet cœnobium canonicorum regularium, et invenit quod, pro numero personarum, habebat cœnobium numerum ecclesiarum, præbendarum. Et cum egredi non liceret inde, statum, quem in singularitate fugerat, dolet se in communione invenisse. Quid ergo est ei faciendum, cui non est liber exitus, vel contradicendi libertas, ut in sæcularibus capitulis? Solvat qui potest. Quod autem dicitur a Luciano: *Quod a multis peccatur inultum est, non est verum*; quia, licet ab homine relinquatur inultum, non tamen a Deo, quia aut Deus, aut homo punit peccatum. Ad solitudinem vero redeuntes dicimus, quod perfecti quidam, scilicet contemplativi, sequi debent solitudinem loci, et temporis [*al. pectoris*]. Quorundam vero perfectorum scilicet, activorum et prædicatorum est nunc sequi turbam, quia tener animus non est vino et formæ committendus. Nec est tutum vacare solitudini propter illicitas cogitationes et pessimas, quæ tunc maxime subrepunt. Sed in infirmis et imperfectis *medio tutissimus ibis* (Ovid. *Met. II, 436*); ut nec in turba nec in solitudine sis, sed inter paucos bonos, scilicet quos tu elegeris, a quibus possis instrui, et quos versa vice instruas. De perfecto autem qui tute sibi ipsi potest committi, dicit Seneca (ep. 10), nullo sententiam; fuge multitudinem, fuge paucitatem, fuge etiam unum. Non habeo cum quo te communicatum velim, sed audeo te tibi committere. Socrates [Crates] cum vidisset adolescentulum secreto ambulantiem, interrogavit quid illic solus faceret? Mecum, inquit, loquor. Socrates [idem Crates]: Cave, inquit, rogo, et diligenter attende, ne cum homine malo loquaris. Lugentem timentemque custodire solemus, ne solitudine male utantur. Nemo enim est ex imprudentibus qui relinquit sibi debeat. Tunc consilia mala agitant, tunc aut alii aut sibi ipsis futura struunt pericula, tunc cupiditates improbas ordinant, tunc quidquid metu aut pudore celabat [*forte animo, ut habet Seneca*] cum minus exponit, tunc audaciam acuit, libidinem irritat, iracundiam instigat, denique (quod unum habeat audacia [Sen. solitudo] commodum) nil ulli committere, non habere iudicem vel iudicem, stulto parcat [Seneca, ponit], ipse se prodit. Non invenio cum quo te malim esse, quam tecum. Sic vive cum hominibus tanquam Deus videat; sic loquere cum Deo tanquam homines audiant.

Notandum quod beatus Thomas Cantuariensis hac de causa familiares suos instruebat, dicens: Quis jaceret in lecto suo, nisi vellet dormire, vel nisi esset impeditus infirmitate? Item Seneca (epist. 14): Aliquis vir bonus nobis eligendus est ac semper ante oculos habendus, ut sic tanquam illo spectante vivamus et omnia tanquam illo vidente faciamus. Custodem nobis demus et pedagogum. Magna enim pars peccatorum tollitur, si peccatori testis assistat. Aliquem habeat animus quem reveretur, cujus auctoritate et secretum suum sanctius faciat. O felicem illum quem non præsens tantum factum, sed et cogitatus emendat. O felicem qui sic aliquem vereri potest, ut ad memoriam quoque ejus se componat, atque ordinet! Qui sic aliquem vereri potest, cito erit verendus. Elige tibi Catonem, si hic tibi videtur nimis rigidus, elige tibi remissioris animi virum, Lælium scilicet: tibi elige enim cujus tibi placuit vita et oratio, et ipsius animum antefrens vultus [sed ante te feceris et vultus], illum tibi semper

A ostende secundum exemplum [vel custodem, vel exemplum]. Opus est, inquam, aliquo, ad quem mores nostri seipsi erigant, nisi ad regulam prava non corriges; nisi ad regulam, torta non diriges. Semper elige tu, prælate, tibi Paulum. Si vero tibi videatur nimis rigidus, elige remissiorum Nicolaum, vel Augustinum.

CAP. LXXIV. *Quod levi occasione peccatum contrahitur.*

Item redeundum ad hoc quod supra dictum est, quod peccatum unius redundat in multitudinem, et peccatum multitudinis redundat in singulos. Non est verum quod dicitur vulgariter. Omnia peccata super abbatem vertantur, ut ita sit quasi hircus emissorius qui omnia peccata, vel delicta hominum æcum extra castra asportet, vel afferat [*forte auferat*]. Quod autem de facili, aut levi occasione quis contrahat peccatum vel delictum, ostendit David, capitulo lxxvi quando Saul jussit in Nobe Doeg Idumæo (cum emissarii vel apparatus nollet excedere in sacerdotes Domini) ut irrueret in 85 vestitus Ephod, quos omnes trucidavit, quia dederant panes propositionis et gladium Golizæ David, quem persequeretur. Abiathar solus ab hac strage aufugit ad David. Qui audita strage causa ejus facta, ait: *Ego sum reus omnium animarum patris tui* (I Reg. xxii), et aliorum. Ideo David dicit se liberatum ab homicidio Nabal viri stulti, qui noluit, ei in castris mittere debitam regi benedictionem per uxorem ejus Abigail, quæ persuasit ei ne virum stultum occideret, ne si sanguinem innoxium effunderet, hoc ipsum in singulum et scrupulum cordis sui veniret semper (I Reg. xxv). Inde in exercitu sitiens, inquit: *O si quis daret mihi potum aquæ de cisterna, quæ est in Bethlæem! Irruerunt ergo tres viri sortes per medium hostium exercitum, et haustam aquam in cisterna David propinaverunt: qui noluit bibere, et libans eam Domino dixit: Propitius sit Dominus mihi, num bibam sanguinem hominum illorum qui profeci sunt et animarum non bibam periculum?* (II Reg. xxiii.) In

B Deuteronomio capitulo xix (c. c. xx), item: Præceptum est a Domino sex civitates refugii in medio terræ promissionis separari, et æquali spatio inter se differri, et stratum ad eas directam diligenter fieri, ut ab omni parte terræ promissionis, possit sine impedimento, ab illo, qui nescienter sanguinem proximi fuderit, intrari; alioquin, nisi diligentiam in hoc habueritis, eritis sanguinis rei. Item in Deuteronomio capitulo xxii (al. xxi):

Cum edificaveris domum novam, facies murum tecum per circuitum, ne effundatur sanguis in domo tua, et sis reus alio labante, et in præcipitem [*forte præceps*] rucule. Item: Præceptum est in lege: Ut qui edificat domum, vel templum faciat lutilicas circumquaque et apodationes, vel deambulatoria, ne possit faber lignarius vel cæmentarius ruere. Et tamen planum est tectum in qualibet domo palæstinæ regionis. Hic ergo tanguntur illi qui non credunt se effundere sanguinem, nisi propria manu, ut prælati, qui pro injusta causa mittunt legatos Romanæ, vel cogunt ire adversarios quos vexant. Percutunt etiam, qui mittunt ad navigandum, vel ad negotiandum aliquos, et interim moriuntur, et subvertuntur. Tanguntur etiam advocati, medici, principes injuste bella moventes, et multi alii in hunc modum. Item Job (cap. ix): *Verèbar omnia opera mea.* Quilibet enim debet vereri ne opus suum sit de genere malorum. Et etiamsi sit bonum, ne in aliqua peccet circumstantia, ne adhaereat pulvis, vel palea, vel lutum. Ut enim ait idem Job: *Opera nostra vel bona sunt in conspectu Domini, quasi pannus menstruatus* (Isa. lxi), quo scilicet nihil abominabilius. Et, ut ait Gregorius: Bona nostra non sunt pura bona, mala vero nostra sunt pura mala. Et alibi: Ordinis permutatio, mutat meritorum formam. Dic ergo cum Job: *Verèbar omnia opera mea*; quia bonarum mentium est, ib

culpam agnoscere, ubi culpa non est. Proverbiorum XVIII, *Justus prior est accusator sui*. Item Numeri XXXII [al. XLVI] filii Ruben et Gad et dimidiæ tribus Manasse Moysi inquirunt: *Precamur, da nobis terram hanc citra Jordanem pascuosam, ad alenda pecora nostra, et ut ibi collocemus uxores et parvulos.* Quibus Moyses: *Si nolueritis sequi Israel, in solitudine, Dominus populum derelinquet, et vos eritis causa necis omnium. Et illi: Non revertetur in domos nostras, usque dum possideant filii Israel hereditatem suam, sed præcedemus eos ad prælium.* Quibus Moyses: *Si facitis quod promittitis, tunc eritis inculpabiles et apud Dominum, et apud sæculum, et apud Israel. Sin autem quod dicitis non feceritis, nulli dubium est qu' in Dominum peccetis. Et scitote quia peccatum vestrum comprehendet vos.* Item in Exodo, capitulo XXI [al. XXXIII]: *Si bos corruptela fuit ab heri aut nudiustertius, et contestati sunt dominum ejus, nec reclusit eum, occiditque virum vel mulierem, bos lapidabitur, et dominus occidetur.* Item legitur in Actibus apostolorum, capitulo VII [al. XV]: *Quod testes deposuerant testimonia secus pedes Pauli consentientis in necem Stephani, et eum in manibus omnium, servando vestes, lapidantis. Quid ergo dicendum de episcopo, qui cervum cornibus ramosum nutrebat, qui quamdam mulierem cornibus petiit, pressit, et peremit? Nonne occasione mortis dedit? Quid de alio prælato, cui datus est leo, et incaveatus pedem unguibus armatum famelicus emisit, et mulierem lesit in capite, et sanguinem genus interfecit? Cur viri ecclesiastici bestias indomitas pascunt de patrimonio crucifixi, maxime cum in eis nulla attendatur utilitas? Potius impingentur domestica, quæ ad nutriendum et usibus humanis apta sunt. Amoveantur quæ spectacula faciunt, illudibria quæ tibi non licet aspicere vel nutrire sicut mimos et histriones. Similes ergo sunt illi qui non reputant se reos sanguinis, etiam levi occasione, quoad eos diffusi Pilato nauis lavanti, Judæi proditori, dicenti: *Tradidi sanguinem justum; Judæis dicentibus: Quid ad nos? Tu videris* (Matth. XXVII); et Pharisæis quibus dicitur in Actibus apostolorum capitulo III [al. VI]: *Sanctum et justum negastis, auctorem vitæ interfecistis quem Dominus suscitavit a mortuis.* Repete exemplum illius, qui peccata languida manu, et per satrapas et satellites suos fecit, præstito juramento eos ad publice confitendum cogebat, et sibi omnia ascriberat, et ea quæ in propria persona perpetraverat postea confitebatur. Collige exempla magistri Roberti de Cameraco. Qui cum Renis legeret, famulum cujusdam amici sui innocentem in causa fovit. Qui contra falsarium, qui illi traderat falsam monetam, monomachiam suscepit, et sic eum devicit. Magister vero Robertus, quia foverat eum innoxium in causa sanguinis, semper in singulum peccatum illud habuit, et causæ hujusmodi deinceps interesse noluit. Item, sanctus [Robertus] (Vide not. ad cap. 74) episcopus Ambianensis consilio officialium suorum fossata fieri jussit ad recipiendum pisces; in quibus cum puer quidam caderet, clamatum est in urbe: *Puer iste submersus est, occurrite; tandem extractus est. Quem casum audiens episcopus inconsolabiliter primo doluit, dicens se esse reum sanguinis pueri, quia occasionem dederat submergendi. Postea mirabiliter gavisus est de liberatione illius, qui vivus evasit. Recollige tertium exemplum, quomodo ex permissione sua ejus officialis suspendit hominem. Quæ quidem suspensio ejus semper animum et vultum contristavit, et mortis horam maturavit. Quod levi occasione vel causa quis in se contrahat peccatum vel delictum, quod non propria manu perpetravit, vel se contraxisse reputare debet, diximus, et ad hoc auctoritates induximus.**

CAP. LXXV.-LXXVIII.

Quod autem ex levi suspitione alium infamare,

vel in temerarium prorumpere judicium non debeat consequens est ostendere. Bona enim nostra modica, vel nulla debemus reputare, aliena vero mala nostra facere, et propria reputare. Quod Propheta amputandum a se petiit in octonario quinto: *Amputa opprobrium meum* (Psal. CXVIII), et cætera. Gregorius: *Aufer a me opprobrium, id est peccatum, quod suspicatus sum* (ibid.). Suum dicit opprobrium quod de aliis suspicatur, quia facilius in alio putat quod in se sentit; quia cujus oculus videt vanitatem, hoc et de aliis suspicatur ut propter quod bonum agit credat alterum facere. Quia enim occulta hominum non videntur, datus est locus suspitionibus. Ideo cum Dominus de fine operum præcepisset, *ne justitiam suam propter laudem hominum facerent* (Matth. VI), vel pecuniam, vel etiam victum et vestitum; quia poteramus alios propter hæc bona operatos suspicari, addidit: *Nolite judicare et non judicabimini* (Luc. VI). Invidorum est libenter suspicari opprobrium alterius, cum nequeunt rodere quod eminet. Maximum est vitium humanitatis suspicio, quæ aliter putat quam sit veritas, ut de malis bona, vel de bonis mala dicamus. Item ad Romanos capitulo II [al. III]: *Inexcusabilis es, o homo, omnis qui judicas. In quo enim judicas alium, teipsum condemnas, eadem enim agis, quæ judicas,* etc. Et in eadem, cap. XIV [al. XXII]: *Tu quis es qui judicas alienum servum? gratia Domini stat, aut cadit stabitque. Potens est enim Deus statuere illum.* Gregorius [Forte, Aug. tom. IV, l. II *De serm. Domini in monte c. 18*]: *Ambigua debemus in meliorem partem vertere, et plus salutem quam mortem eorum optare, et in futuro spem boni habere, etsi alter sit in præsentia.*

Qui hodie est malus cras erit optimus. Matthæus capitulo VII [al. X]: *Nolite judicare, de occultis scilicet et suspectis, ut non judicemini.* In quo enim judicio judicaveritis judicabimini. Et in qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis, et cætera. Item: *Maxima præsumptio est attribere sibi spiritum propheticum, ut Eliscus, qui prævidit per spiritum quod puer suus Giezi acceperat ea quæ Naaman Syrus, quem a lepra curaverat, argentum, vestes, pecuniam, et cætera, quæ Eliseo oblata fuerant* (IV Reg. V). Vel etiam auferre Domino potestatem et judicium vel officium, et usurpare scientiam, qui *solus videt in absconditis* (Matth. VI), qui solus scrutatur corda et renes (Psal. LXXIII), qui solus novit cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt (Psal. VII). Qui etiam ait: *Qui sine peccato est, primus in eam lapidem mittat* (Joan. VIII). Similiter qui sine peccato, alium de occultis judicet. Item super locum illum secundæ Epistolæ ad Corinthios: *Gloriator mea hæc est testimonium conscientiæ meæ* (II Cor. I); Gregorius (Glossa in hunc locum): *Nullus præsumat contra conscientiam, vel proferre, vel etiam cogitare sententiam, dicens: Quis servat castitatem vel quodlibet aliud mandatum? Si enim putat quod nempe ipse sit nemo. Item: quidam curiosi grammatici nugæ, geruli, intrabant loculum eremite, videbant stratum suum inter duas trabeculas plenum cinere et cilicio, ut cubile beati Germani. Libere et aperte tunc inter se dicebant: Ostentator est iste, non debet hujusmodi ostendere. Quod audiens homo Dei, iterum clausit ostiolum et nulli postea patuit secretum religionis suæ. Unde plures quam prius factæ sunt de stato suspiciones. Aiebant enim: Modo carnes comedit, modo jacet in plumis Sardanapali, et ita scandalizabant. Utrum faceret consilium in talibus salva triplici veritate, vel non relinquere triplicem veritatem, vitæ, doctrinæ et justitiæ. Potius peccat quæ inflat, quam illa amittatur quæ edificat* (I Cor. VIII). Noli tibi assumere officium summi judicis, qui, ut ait Isaias capitulo XI [al. XVI], habens plenitudinem charismatum, nec secundum auditum aurium arguit, sed

judicabit in iustitia pauperes, et arguet in æquitate pro mansuetis terræ. » Item : Solus Dominus, qui est summus aurifex vel artifex, novit quis est hypocrita, id est subauratus vel deauratus, et quis aureus : Nam hypocrita dicitur ab hypo, quod est sub, et crisis [χρῖσος], quod est aurum. Ipsius Dei est dare aurum sapientiæ, vel argentum eloquii. Item in *Præverbiis* : In dubiis cito ne diffinas, sed suspensam tene sententiam (SENÆCA, *De prudentia*). Item Hieronymus : Si videris Christum Domini, angelum scilicet, sacerdotem scilicet demulcentem caput mulieris, noli male suspicari, quia mala sunt in bonis interpretanda (Vide ad not. cap. 75). Item : Attende, si resideas iudex, quanta maturitate, instituto ordine judiciario, quanta solemnitate sententiarum, qui modo tam leviter sententias in proximum, cum non sis iudex (*Contr. Rumorosos*, cap. 76). Ut ergo contra hanc pestem prorumpendi in iudicium temerarium habeas antidotum, scilicet :

Rumores fuge, ne incipiens novus auctor haberi

(CATO in *distichis* lib. 1.)

Percunclatorem fugito; nam garrulus hic est.

(HORAT. lib. 1, ep. 18.)

Hic enim est, qui « dimissis propriis aliena negotia curat. » De quo in libro *De consideratione* : Frater bone, noli habere aures bibulas; linguam prurientem. Et Quintus Curtius : Intereat rumor otiosus militis et vitium. Hujusmodi autem otiosos, et rumorosos, curiosos, inquietos, præcipit Apostolus excommunicari in Epistola prima ad Thessalonicenses, ultima et secunda ad eosdem (*II The. III*). Quia relatores sunt mendaciorum, et auditores peccare faciunt. Nam VIRGIL. *iv Æneid.* :

Fama malum, quo non aliud velocius ullum.

Mobilitate viget, viresque acquirit eundo.

Tres tamen rumores boni sunt, cæteri non curandi, scilicet : « Transtulit Dominus a te peccatum tuum (*II Reg. XII*), » vel : « Dimissa sunt tibi peccata tua (*Matth. IX*). » Secundus est : « Resurrexit Dominus (*Marc. XVI*). » Tertius : « Venite, benedicti Patris mei, » et cætera (*Matth. XV*). Contra nugigerulos, et cito in temeritatem iudicii prorumpentes, qui quod nesciunt, proferunt, qui sententias suas non divitiis exquirunt, qui labuntur cum lubrica lingua, quæ in udo [*al. uido*] est, quorum verba prius ad linguam, quam ad limam festinant. Loquuntur errantes, quia nesciunt quod sententia est certa et indubitata mentis responsio : Primo quidem in mente concepta et nutrita, deinde in lucem edita. Unde Ecclesiasticus (c. xxxiii) : « Qui interrogationem manifestat, parabit verbum, et sic deprecatus exaudietur, et conservabit disciplinam, et tunc respondebit. » Et idem infra (c. xxxvii) : « Ante omnia opera verbum verax præcedat te, et ante omnem actum consilium stabili. Verbum enim nequam immutabit cor. » Idem (*Eccli. xxxi*) : « Fili, sine consilio nihil facias, et post factum non pœnitebis; » post dictum, si præmeditatus loqueris. Idem (*Eccli. xxi*) : « Labia imprudentium stulta narrabunt; verba prudentium statera ponderabuntur. In ore fatuorum cor eorum, in corde sapientis, os illius. » Idem (*Eccli. xix*) : « Qui credit cito, levis corde est et immorabili [*Tex. minora: iur*] : Et qui odit loquacitatem, extimescit [*extinguit*] malitiam. Audisti verbum ad verbum adversus proximum? commoveat [*commorietur*] in te, quærens sis, quoniam non te deseret Deus. » Apostolus (*I Tim. v*) : « Nihil sine præiudicio facias, » id est sine deliberatione præmissa. Requiritur contra de Aristotele, qui propositæ questionis inducias dari ad solvendum docebat, de duobus discipulis suis, quorum alter freno, alter calcaribus egebat (Vide c. v). De Augusto prudentissimo imperatore, qui in omnibus factis, vel sententiis dandis morosus erat. De facto Theodosii imperatoris exsillii tempore in Thessalo. Unde poët statutum est ne sententia ferretur in aliquem

A infra trigesimum diem. Unde quidam sapiens : Iratus sum, non percitiam modo te. Nam ira furor hic est :

Impedit ira animum, ne possit cernere rerum.

(CATO, l. II *Distic.*)

Da spatium tenuemque moram, malo cuncta ministrat Im, etus.

(STATIUS, *Theb.* lib. XI.)

Donec dereliquerit ira, non sententias. Seneca (epist. 40) : Tardiloquum te esse jubeo. Unde cum tales rumorosi (cap. LXXVII), instabiles, leves et inconstantes [*Deficit hic aliquid ex Seneca*, ep. 2]. Primum iudicium mentis compositæ existimo posse consistere et sententiam morari. Seneca 2, et Ecclesiasticus (*Eccli. xxxiii*) : « Præcordia fatui quasi rota currus, et quasi axis versatilis cogitatus illius. » Et alibi (*Prov. xv*) : « Cor stultorum dissimile est. »

B *Conveniet nulli qui secum dissidet ipse.*

Ad Corinthios Epistola prima, et ultimo capite : « Vigilate, state in fide, » et cætera. Et alibi (*II Par. xx*) : « Constantes estote, videbitis auxilium Domini super vos. » Quasi diceret : Si inconstantes, non videbitis. Super vos non infra, pro terrenis; sed supra, « Hosanna in excelsis (*Marc. XI*). »

Constans et lenis, ut res expostulat, esto,

Constantes animos tam bona causa dabit.

(CATO, *Dist.*)

Item : Inconstantes hujusmodi, participes sunt maledictionis Judæ. de quo David Psalmista (*Psal. cxxii*) : « Cum iudicatur exeat condemnatus, etc. Nutantes transferantur filii ejus, et mendicent, ejiciantur de habitationibus suis, etc. (*ibid.*). »

« Contra peregrina judicia (cap. 18). » De illis qui ex levi suspitione prave iudicant diximus : Nunc aliqua dicemus contra illos, qui diabolicas a inventiones, peregrina scilicet procurant judicia, ut in ferro candenti, vel in aqua frigida, vel bullienti. Primo : Facit contra eos illud præceptum legis : « Non tentabis Dominum Deum tuum, sed illi soli servies (*Deut. VI*). » Item : Dominus tentatus a diabolo dicente (*Matth. IV*) : « Dic ut lapides panes fiant, mitte te deorsum, » etc., noluit facere miracula ad dilatationem. Nunc autem dilatata fide vult suos hic tribulari; nec semper miracula fide. Unde Psalmista (*Psal. XLIII*) : « Nunc autem repulisti et confudisti nos, et non egredieris, Deus, in virtutibus nostris. » Item contra perversa judicia (*dist. 12, 13*) : « Hoc tantum facito Domino : non addas quidquam aut minus. Si surrexerit in medio tui propheta, aut somnior, et prædixerit signum atque portentum, et evenerit quod locutus est, et dixerit tibi : Eamus et sequamur deos alienos; non audies, quia vos tentat Dominus Deus vester, ut sciat si diligatis eum, an non. Propheta ille aut somnior fictor interficietur (*Deut. xii, xiii*). » Item in Deuteronomio (c. xviii) : « Cum ingressus fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, cave ne imitari velis abominationes illarum gentium, non inveniatur qui lustret filium, aut filiam pro ignem, aut qui violos sciscitetur, et observet somnia, et auguria, nec sit maleficus et incantator, nec pythones consulat nec divinos, et quærat a mortuis veritatem. Propheta autem qui arrogantia depravatus voluerit loqui in nomine meo, quæ ego non præcepi illi ut diceret, aut ex nomine alienorum deorum, interficietur. Quod si tacita cogitatione responderis : Quomodo possum intelligere verba, quæ non est locutus Dominus? hoc habebis signum : Quod in nomine Domini propheta ille prædixerit, et non evenerit, hoc Dominus non est locutus. » Item : « In ore duorum vel trium testium peribit qui interficietur (*Deut. xvii*). » Item ad Hebr. vi : « Omnis controversiæ finis erit juramentum. » Item alibi : Dole quoties effuderis sanguinem, quem lex præ-

capit effundere. Fortius ergo ostendendum est quoties effuderis sanguinem, quem lex non præcipit effundere. Item Magister (Petrus Cantor, ut patet ex *testu cap. 78*) : Si universalis Ecclesia præciperet mihi sacerdoti sub pœna anathematis, ut ferrum illud carminarem, vel aquam benedicerem, citius pœnam perpetuo subirem quam illi parerem. Item (Hinc collige hunc textum Marchian. non esse autographi) : Si in decretis excommunicati sunt augures, arœoli, sortilegi, quanto magis qui Dominum per miracula tentant, et Dominum ad facienda miracula tentant, vel cogere per sacra verba videntur?

Verum est quidem quod formæ sacramentales suum semper habent effectum, si a sacerdote, si serio, si eo modo quo debent proferuntur. Carninationes vero minime, nisi quando Dominus permittit, et diabolus procurat. Item (Vide not. ad cap. 78) : Si recipiendæ essent execrationes, potius recipiendæ essent probationes quam execrationes, quæ in lege tenebant, ut legitur in libro Numeri de adultera probandæ per aquam maledictionis (cap. v). Item (c. 26, 5. *Si quis clericis*, et c. *Auguriis*, et cap. *Aliquanto*) : Si convincatur quidem per huiusmodi diabolicas probationes, non essent interficiendi, sed sustinendi, et prædicandi. Et orandum esset pro eis, ut Deus eos potius illustraret, et gratiam infunderet. Fides enim tantum non necessitatis est, sed voluntatis. Si enim diceret : Dominus nondum mihi fidem dedit, non vult me visitare, facite ut habeam, non possum per me credere quid tunc faciendum? Item (Vid. 2, q. 2, c. Sors et sequentibus) : Repudiandæ videntur peregrina iudicia cum non descendant de medio duorum montium, nec habeant a veteri vel novo originem. Item : Etiam quæ approbatæ sunt a Domino, vel permissa, vel indulta, hodie de medio Ecclesiæ sunt sublata propter mali viciniam, ut jactus sortium in multitudinem vel paucitatem, diu tenuit. Sed ut in decretis legitur propter hoc quod sortes sortilegiis vicinabantur (26, q. 5), prohibitiæ sunt hodie ab Ecclesiâ :

Nam mala sunt vicina bonis.
(OVID.)

Multo fortius sunt exsufflandæ huiusmodi iudicia ex quibus sequitur sanguinis effusio. Item (Vid. not. ad c. 78) : In eligendo pontifice non auderes sortem jicere in multitudinem (sed in duos forsitan permitteretur, ut apud Lugdunum contigit de duobus breviculis) quia propter peccata populi caderet forte super indignissimum. Et tamen de electione illa penderet salus, vel pernicies totius diœceseos.

Quanto magis cessare hic debent carninationes, vel tentamenta, quæ sanguinem effundunt, et nullum inde provenit animæ commodum? Item : « Privilegia paucorum non faciunt legem communem. » Si enim legitur de tribus pueris, qui educti sunt de fornace ignis incusti, et etiam sarabella eorum non sunt immutata (*Dan. iii*) ; si etiam ponas quod Jonas illæsus exivit de ventre ceti (*Jonæ ii*) ; si Daniel de lacu leonum (*Dan. vi*) ; si Joannes de olei ferventis dolio, et multi in hunc modum : tu tamen non potes facere miracula per benedictionem tuam, quam facis super aquam vel ferrum, quia non est hic Daniel, non sunt pueri tres innocui, et huiusmodi. Noli ergo tu, sacerdos peccator, imitari hodie miraculis, sed operibus bonis, quia non invenitur dignus pro cujus merito operatur Dominus miracula. Item : Hodieque fallunt promissiones Dei in Evangelio, peccatis nostris impediendis, vel Dominus solus causam novit, scilicet hæc : « In nomine meo dæmonia ejicient, linguis loquentur novis, serpentes tollent, et si mortiferum quid biberint, non eis nocent, super ægros manus imponent, et bene habebunt, » etc. (*Marc. xvi*).

A Tu autem, miser sacerdos, execratio es tuas vis semper exsequi in effectum. Item : In hac promissione Domini : « Quidquid petieritis Patrem in nomine meo dabit vobis (*Joan. xvi*), » intelligendum est de his quæ pertinent ad salutem, id est sine quibus non est salus; digne, perseverantur; vobis, non pro illis, scilicet pro quibus petitis, vel contra quos petitis; nisi huiusmodi determinationes apponas vel intelligas non erit efficax hæc Domini promissio. Tu autem, miser, carninationes tuas vis nunquam esse falsas, vel fallaces, cum petis indigne, non perseveranter; nec etiam pro te, sed pro aliis damnandis, vel salvandis; non de his quæ sunt ad salutem æternam, vel de his sine quibus non potest esse salus, cum miracula fiant quandoque merito illius cui fiunt, vel illius pro quo fiunt, vel merito illius, qui orat ut fiant, vel meritis sanctorum qui orantur. Quandoque communiter et cooperantur merita istorum omnium, quandoque voluntas Dei sola, quandoque plurium merita, et non omnium. Tu ergo quare vis semper operari miracula? Item dissona sunt et repugnantia huiusmodi. Nam reus censetur quem natura ignis lædit, innocens quem aquæ natura recipit, et ut natura in duobus ad idem institutis videretur neutrum debere observari. Si vero natura ignis et aquæ reum abjiceret, quod ignis in eo naturam suam exercere dedignaretur ne ureret carnem teneram, aquæ natura recipere non vellet ponderosum corpus, tunc evidentius esset miraculum, et convenientius institutum; vel si ferrum frigidum ureret, vel aqua frigida, tunc apertius esset. Item (Vide not. ad cap. 78) : Quæritur quis advenit huiusmodi verba, quæ ibi ponuntur et ordinavit, et unde habent auctoritatem. Salomon non instituit sicut exorcismos. Item : Quando datur potestas ista? Daturne quando sit exorcista, vel quando diaconus, vel quando sacerdos? A quo habet officium istud? vel quid ei detur, vel peccat, si mutet, vel si decurtet, vel si protelet? Item : Exorcismi nostri hodie non habent efficaciam, nisi quando Dominus vult. Non enim exorcista hodie potest ejicere dæmonia, sicut in primitiva Ecclesiâ; nec etiam sacerdotes omnes unius regni, omnibus exorcismis Salomonis, vel etiam nostris, possent virtute illorum liberarenum dæmoniacum.

Tu autem, quis es, miser sacerdos, qui præsumis facere incantationibus tuis quod ignis manum utilisibilem non urat? Nullus est ibi Brixius, qui in birro prunas ardentes in isto tulit, vidente populo, necdum suspicio de fornicatione male concepta cessavit. Potest ergo ille dicere, cui imponitur necessitas ferendi candens ferrum in manu: Non sum alter Joannes integer mente et carne, qui illæsus de ferventis olei dolio meruit egredi. Non sum puer Marcellus, post Parisiensis episcopus, cujus in unum teneram miser faber ardentem ferri massam (cum quæreret prunas ad incendendum altaris incensum) imposituit. Sed tener puer Marcellus de candenti ferro legitur dixisse: De ignis calore calet, sed novem pondera habet. Dicit miser imperitus ille: Non ero statera ferri: « Non tentabo Dominum (*Muth. iv*). » Item psalmo lxxviii: « Intende animæ meæ et libera eam, propter inimicos meos eripe me. » Hoc Christus ad Patrem pro se, et pro membris, « propter inimicos meos, » Gregorius: convertendos. Sed quedam liberatio occulta, quæ fit propter sanctos episcopos, ut septem fratres Machabæi, qui consumpti sunt igne cum matre ne contra legem Dei hominibus consentirent (*II Mach. vii*). Est et alia liberatio manifesta, propter inimicos, vel puniendos, vel liberandos; ut tres pueri de igne liberati sunt etiam corpore. Unde ipse Nabuchodrosor conversus, Dominum prædicat (*Dan. vii*). Occulta est Christianis liberatio, quæ fit in anima. Aperta non est modo necessaria, quia omnes sunt fideles. Paucorum est, et raro Dominus operatur illam. « Non egredietur hodie Dominus in virtutibus

nostris (*Psal.* Lix), scilicet per nos factis; sed in A suis quando vult, et videt expedire, et hoc raro, sed occulte liberat, ut beatus Laurentium liberavit occulta liberatione. Qui cum esset combustus, non est in anima æstuat.

Item: Forma sacramentalis etiam baptismi, quæ instituta est a Domino, propter unam criminis notam, suam non habet in isto effectum. Ista autem ad inventio humana, vel magis diabolica, nunquam fallit?

Item: Nota quod Eugenio papa residente in Remensi consilio, presentibus cardinalibus, archiepiscopis, episcopis, et viris litteratis, et authenticis (Vide not. c. 78). Evus de Steila, Britto, quadam fama hæresi corruptus est. Et confessus dicebat se illum eum, qui vivit et regnat in sæcula, et quadam alia bruta, ut brutus, dicebat et assererat. Non tamen est ibi morti adjudicatus, sed Samson archiepiscopus tenuit eum in vinculis, et pane et aqua vitam finivit, et sic neminem postea corripuit. Item: Samson, archiepiscopus Remensis, nulli permittebat sacerdoti hujusmodi facere consecrationes, vel potius execrationes super aquam illam, nisi prius præstitissent principes et prætores cautionem de non effundendo sanguine, si reus in illo peregrino iudicio probaretur. Iudicium candentis ferri non permittebat unquam fieri. Item: In legendis sanctorum, legitur de gentilibus: Qui licet essent zelatores errorum suorum, et legis qualiscunque, in conjunctos et confessos legem Christi non statim sententiant, sed inducias triginta dierum eis dabant, et incarcerabant, eisque minabantur poenam corporalem et tormenta. Interdum ad errorem suum invitabant promissis, persuasionibus, blanditiis; nec requirebatur ab eis, ut corde in deos suos crederent, sed ne blasphemarent, et superficialiter thuriscarent. Nostri autem principes et prælati non credunt oris confessioni, sed præcipitantes sententiam, fatenti ore etiam fidem catholicam, iudicium igniti ferri illi asserunt, et reuenter tentare sic Dominum, et subire iudicium diabolicum, in rogam proiciunt. Qui similiter ureret beatum Petrum, et etiam omnes Clarevalenses. Cujusmodi sententia præceps data est in Flandria quondam, quando episcopi et sacerdotes, et officiales principum et prælatorum quoscunque volebant de hæresi vocabant, et in libro mortis scribebant. Et sic multas matronas, quæ eis, ut in Daniele legitur, non consentiebant, nota hæretica necabant, et multos [id est cives] burgenses redimebant, et multos innocentes cum nocentibus involuebant.

Item: Quidam miser et macilentus inter alios adductus est Parisius in præsentia regum, prælatorum et principum Franciæ; et quæsierunt si crederet. Qui respondit ita: « Credo in Dominum et articulis fidei; » non sufficit eis. Sed, cum quasi-tum esset, si ferrum ignitum ferret, respondit ille: « Non, nisi prius litterati, et primates isti episcopi, et hujusmodi iudicent, an peccatum sit hoc factum, an non, et Dominum tentare. » At omnes obmutati sunt. Solus Bituricus [forte Gerardus] Cisterciensis, cuius est os aperire, dicens: « Non debemus vestrum est punire, sed sanguinis effusionem, aut parcere. » Et ipse iudicatus, notabatur, quia ausus est mutire. Ipse vero miser clamabat: « Vos primum ferrum ignitum ferre; certe ego non timeo. » Et tandem dum dubitaret, a quodam principe peremptus est in ignem et combustus. Item: Quædam matrona Dei gratia evasit, et quæsit a magistro quid ageret de cætero præ pudore; quia notam illam contraxerat, tamen falso absorberi velle a terra, magister miro modo consolatus est eam dicens, quod sancta esse de cætero tenebatur, et inter reliquias, si decederet, collocanda; quia naturam suam ignis in illam non exercuerat, et Dominus in ea, et per

eam miraculum operatus fuerat. Item: Optima probatio iudicia ista damnabit. Non auderet hodie universalis Ecclesia ponere et exponere, quasi uni hazardo caput suum, id est fidem catholicam, facto tali conducto Catholicos, gentiles et Judæos, utrum ferrum ignitum naturam suam in manu Catholici, totus Judaismus et tota gentilitas ad fidem Christianam converteretur; si manus comburetur, fides Christi in periculo esset, et ad Judaismum, vel paganismum, quilibet se verteret. Si ergo pro tanto lucro non audes manum ad candens ferrum exercere, qua ratione tu, sacerdos, benedicens ferrum vel aquam, et auctoritatem præstas huic facto destabili, in quo non est non solum lucrum, sed animarum periculum et sanguinis effusio, vel mutilatio membrorum?

Item. Nota aliud exemplum. Accidit enim Remis ariditas, et acris, et noxia intemperies, et reliquis et capsulis extractis fecerunt per triduum fideles cujuscunque sexus vel officii, arvanthia et anurbalia, nec apparuit modica nuñcula. Videns tantam afflictionem Judæus quidam archisynagogus, ait: « Concedo quod omnes simus Christiani, si infra triduum non dedero pluvias, si rotulum et thorat permiseritis circumferre. » Dixerunt plerique fideles: « Bonum est, bonum est. » Tandem ait magister Albericus: « Absit quod fides Christi mittatur in periculum, si Judæus aquas de ecclo eliceret arte magica, Domino permittente propter peccata nostra, vel diabolo procurante. Quia mali etiam sæpe leguntur scisso miracula, fides Christi ita omnino posset exsuffari, et omnes ad Judaismum converti vellent. » Nec ausi sunt fidem nostram pro lucro tot Judæorum periculo exponere. Item ad Hebr. (cap. xi): « Sancti per fidem vicerunt regna, operati sunt iustitiam, adepti sunt repromissiones, obtulerunt ora leonum, exstinxerunt impetum ignis, » etc., ut tres pueri (*Dan.* v). Tempus talium non est in Novo Testamento. Ante dedit talia, ut patet cum non intelligatur alius largitor, etiam terrenæ felicitatis, quæ ad veterem hominem pertinet, etiam Christo novo homine nova promittit, id est æterna. Unde irrisus moritur. Unde Jacobus (cap. v): « Sustinentiam Job audistis, et finem Christi vidistis; patimini ut Job, sed non speretis finem ejus, id est temporalia bona, quæ ei aucta redierunt, sed æterna, quæ in Christo præcesserunt. » Quasi diceret: « Noli hodie inniti miraculis, sed fidei operanti per dilectionem. Quibus si innitaris, videris præsumere sanctitatem trium puerorum, et aliorum sanctorum, qui sanctitate sua naturam ignis mutaverunt. Item, ut per exempla gradiamur, accidit Aurelianis in ecclesia beati Samsonis, quod fur quidam reliquias ecclesiæ subriperet. Suspectus est habitus quidam æditius ejusdem ecclesiæ. Obtulit se, ut innocens, per iudicium purgaturum. Et vincus [forte victus] est reus superheraliter, et in instanti suspensus est. Post mensem deprehensus est in alio furto, qui reliquias furatus erat. Et imminente illi suspendio, confessus est se prius furtum fecisse. Et docuit locum ubi erant reliquie, et restituitæ sunt. Et dixit æditium non remm fuisse, et ita usque ad mortem doluerunt, qui iudicium illud procuraverant. Item, apud Compendium contigit, quod quidam reclusus infamatus inter multos de reliquiis furto sublatis, confusus de innocentia sua, prius se obtulit ad iudicium. Qui quidem iuxta ecclesiam habebat habitaculum; et combusta est manus. Item quædam reclusa habebat cellulam suam extra urbem, et impositum est ei quod ad ipsam Cathari quidam frequenter divertissent. Illa vero sentiens se infamam, et a hominibus vilipensam, quemdam consultuit decanus, magistrum, et discretum, dicens: « Domine, apud omnes iudices istos adeo vilui, quod non est qui panem porrigat, propter hanc suspicionem, quia me credunt esse Catharum. Quid mihi agendum ut appaream innocens, sicut reverentia sua?

volo me purgare per iudicium. Et illis: Optime potes ex quo tantum confidis de innocentia tua. Quæ ad consilium illius subijt iudicium ferri candentis et combusta est manus a ferro, deinde combusta tota a rogo.

Item: Duo Anglici peregre profecti sunt, et in reditu alter divertit ad Sanctum Jacobum, alter repatriavit. Et imponebatur ei quod socium necaverat, et sua sibi retinebat. Oblitit se ad iudicium istud diabolicum; et cecidit, et suspensus est. Post modicum vero temporis, socius ille, et sanus rediit, et incolumis. Et sic confusi facti iudicarii, et illi, qui hoc procuraverant suspendium. Et socius maxime pro quo mors illata fuerat socio, semper doluit usque ad mortem Item: Non invenitur etiam in legibus humanis quod si in iudicio tali convictus quis apparuerit, quod statim ad effundendum sanguinem tradatur, quia non est ibi convictus coram sæculari iudice, imo, sacerdotes et clerici adsunt, et sine illis nihil fieri posset. Quique statim tradunt ad mortem in iudicium reum, quod valde est horrendum. Item: B. Thom. Cantuariensis hæc de causa incurrit odium regis, quod non permittebat tradi curiæ clericum, qui convictus erat coram Ecclesia. Sed primo degradabat, deinde non statim permi tebat eum tortoribus, dicens: Quia puniverat peccatum ubi degradaverat eum. Dominus enim non punit bis in idipsum (*Nahum. 1, ex Inter. LXX*). Sed, si, postquam factus erat non clericus peccaret, dignum erat puniri manu laica. Justitiam fori secularis sentiebat non ecclesiastici. Item: Hæreticum post trinitam admonitionem vel correctionem devota, ait Apostolus ad Titum ultimo. Non aut interfee, vel ad puniendum trade. Item: Ego Pauli, ego Apollo, ego Cepha (*I Cor. 1*), ita divisus est Christus, dicit Apostolus ad Corinthios in primo capite. Hæc est quasi idololatria. Non tamen legitur quod Paulus eos punierit, vel puniri fecerit, sed eis benigne scribit, et erroneos in Epistola sua corrigit. Item: Legitur quod Absalon, fugato David, accessum habuit ad concubinas patris sui in Jerusalem, et eas commaculavit (*I Reg. xvi*). Et in eodem legitur, quod regressus Jerusalem David, decem concubinas, quas maculaverat Absalon, non punivit, sed tradidit in custodiam, alimenta eis præbens; et non est ingressus ad eas, sed erant clausæ usque ad diem mortis suæ cum virginitate viventes (*I Reg. xx*). Per quas intelliguntur pseudo, qui adherentes Absalon, id est diabolo, et in hoc deprehensi a David, traduntur curiæ et carceri ne alios corrumpant. Non trucidantur, vel pœnam sanguinis subeunt. Tolerandi enim sunt, et admonendi quousque Deus eis fidem infundat, quia solvit quandoque Dominus crystallum læet induratum, et solvit compeditos, et glaciem, quantumvis induratum, in aquam liquefacit. Sinantur ergo utraque crescere usque ad messem, ne si zizania colligatur, eradicetur simul et triticum (*Matth. xiii*). Item, ad Corinth. I (C: p. xi): Alii datur gratia sanitatum, in eodem spiritu, alii operatio virtutum, Glossa, id est miraculorum contra naturam. Ergo, cum omni sacerdoti læcet benedicere ferrum vel aquam, videtur omnis sacerdos esse sanctus, vel usurpare gratiam faciendi miracula, vel dicere quod ipse est persona multarum facierum. Similiter de illo videtur, qui audeat subire iudicium.

Quod autem miraculum, probatur per hoc, quod inferior natura nihil ibi agere videtur, sed superior. Quod enim ignis manum non urit, secundum superiores causas contingit, vel quod aqua ponderosum non recipit. Furor est igitur huiusmodi sibi usurpare, et Dominum sic tentare. Contra quæ Isaias capite XLIV (al. LXXV): Ego su Dominus, et non est similis ei. Et alibi: Quandoquidem tentat Dominum. Ut nabiliter facere possit, si quis nollet exire de domo ardente et accusa cum posset, sed per miraculum

A expectaret liberationem. Si autem exire non posset, Dominus tunc se committeret. Ut si non corpus vellet salvari, animam susciperet, dicens: Tu manus tuas commendo spiritum meum, etc. (*Psal. xxx*). Sed iste qui consecrat ferrum vel aquam, vel qui ferre vult iudicium, non videtur in tanto positus articulo, quod cogatur tentare per miraculum. Item: Queratur an solum sit miraculum: quare dolose agunt sacerdotes, qui quasi fortes temperant uni, alii exasperant? Contigit enim quod tres fuerunt qui debebant subire iudicium: Primo quem non adeo diligebant, fervens ferrum tradiderunt; secundo, quem magis diligebant, jam infrigidatum dederunt; tertio tandem, quem maxime diligebant. Et ita videtur quod non confidunt de miraculis, sed potius de fraude sua. Similiter in aqua, quem volunt interdum salvant, quem volunt reum faciunt, quia decipiunt, vel in mergendo, vel in extrahendo, et ita hominem pro quo Christus mortuus est occidunt, et sanguinem eius leviter effundunt. Item, si de miraculo confiderent, quare ligarentur? sed erectum potius et nudum immutare debent. Item: Instruuntur illi, ut non contineant spiritum oris, et narium, vel ut non cum impetu descendant; et dicunt physici quod etiam complexio cooperatur. Item: Contendunt de immenso corpore. Quidam enim dicunt quod non est salvus nisi fundum cupæ percussit. Alii, nisi totum corpus immergat, etiam de capillis; quidam dicunt quod non sunt de veritate humanæ naturæ, et ideo non est curandum, si superenent; nec ideo minus salvus. Et alii econtra: et ita ludibrosi sunt huiusmodi iudicia et ad cachinnum moventia. Item: In monomachia, quare punit championem pro se, si fuerit quis non valitudinarius, vel sexagenarius, quandoquidem Dominus est ibi miracula ostensorus? Item: Quidam veteranus amissionem hæreditatem suam, nisi filium vel proximum haberet, qui pro illo iudicium aquæ frigidæ subiret, habens filios multos præteravit, quis filiorum levius et citius in cupæ fundum descenderet. Et inventi sunt duo primi missi in aqua supernatantes, tertium demissum tertio, et fundum cupæ percussit et exclamavit præ gaudio: Benedicta sit hora qua te genui, fili mi, quia tu es qui restitues hæreditatem meam mihi (*Psal. xv*). Ecce iste nunc [forte non] confidebat multum de miraculis, sed potius de naturali complexione. Item: Magister (Petr. Cant.) sic probavit hæc iudicia esse criminalia peccata, et etiam plus peccare coram cardinalibus (*Ex hic loco et aliis conijcere est non esse hunc verum testium auctoris*); ita si exhibueris locum, vel tempus, vel causam, vel servientem tuum a quaerendum fornicationem volenti fornicari peccas criminaliter, etiam si consensum quemcumque præbueris, etiam si impedire possis, et non impedias, graviter peccas. Multo fortius tu, sacerdos, qui totam causam non solum occasionem præbes, totum procuras homicidium, benedicendo, ligando, tenendo, mittendo, et emittendo in aquam, vel ferrum tradendo, te illis, absente, nihil fieri posset.

CAP. LXXIX - LXXX.

Similiter gravissime peccat Ecclesia, tradit sauc a, loca quæ pugnatis in monomachia, multa in hunc modum, armaturas, pugillatorias. Hæc de illa detestabili et sine quibus non fieri, quæ consistit in peregrinis reprobanda, conventibus diabolicis. Sunt autem iudicia, hæc traditionum (cap. 79). Quædam sunt illicitæ et a diabolo potius inventæ, quam ab homine, ut jam dictum est, penitus legi Dei contrariæ. Quædam sunt licitæ et utiles, sed obicem facere videntur divinis præceptis, ut traditiones [contra traditiones] quædam claustraliū, et istæ sunt dubiæ. Quædam sunt revera, quæ faciunt legi Dei obicem et aggravant pro sua multitudine, et

ideo magis cavendæ. Et primo de claustralibus præceptum est in Evangelio: « Si peccaverit, » etc. (*Math. xviii*). Tu ergo claustralis, vel hoc mandatum implere non potes (cum sit generale secundum quosdam) non enim habes licentiam colloquendi cum socio. Non potes ordinem illum evangelicum in claustro observare; ergo obicem facit præcepto Domini claustralis traditio. Dicunt quidam quod mandatum Evangelii datum est de atrocioribus et enormibus peccatis; sed in minoribus socius socium accusat in claustro: si vero viderit eum fornicari, dubium est nobis an coram omnibus turpitudinem ejus revelet, an abbati tantum. Sed constat quod nec in mediocribus, nec in maximis vitis, nec in minimis mortalibus potest observare ordinem præcepti illius; ergo inobediens Deo. Item: Videtur traditio claustralis contraire huic præcepto: « Si oculus tuus vel si dextera tua, scandalizat te, projice eum vel eam abs te (*Math. v*). » Per oculum vel dexteram intelligitur vita contemplativa, per sinistram activa. Sed, si gravet claustralem contemplativa, non permittetur exire vel redire ad activam. Ex quo semel ascendit ad Mariam, non descendit ad Martham (*Luc. x*). Dicimus hic opus esse distinctione. Est enim duplex contemplativa, simplex et sincera; quando quis animæ suæ eligens suspendium, raptus in apothosim colloquitur Domino, interest choris angelorum et sanctorum collegiis, et sic:

Ad citharæ sonitum grex obliviscitur esum.

Et hoc est paucorum. Ab hac etiam abbas Bernardus Clarevallensis quemdam claustralem suum (quia se totum jam immerserat illis theologicis personis, et qui jam incurrebat stupores capitis) ad activam aliquantulum revocavit.

Est et alia contemplativa inferior illa summa, quæ dici potest contemplativorum activa, et consistit in lectione historiarum, actuum apostolorum, et in cochlearibus faciendis, et in hujusmodi opusculis faciendis. Et ad talem activam contemplativam jussit sanctus Bernardus venire claustralem. Et de hac intelligi potest in Evangelio, quod ad istam, ab illa, quilibet claustralis gravatus descendat. Prior est ad amplum præmium; secunda est ad compensandum remedium. Similiter duplex est activa. Prælatorum dignior ad meritum, conjugatorum indignior, infirmitatis remedium. Item Augustinus: Quando habet homo, quid rationabiliter agat, Dominum non tentat. Contra hoc etiam mandatum: « Non occides (*Exod. xx*), » intelligitur, nec te, nec alium. Quod videntur facere traditiones, quæ datæ sunt claustralibus, ut sine cuculla non jaceant, ut puriores sint semper; quia sanctus Benedictus in Regula jubet (*Cap. xxii*), « ut vestiti et cincti jaceant, ut sint magis prompti. » Sed eadem ratione tenentur jacere calceati, quia plus moræ penditur in calceis informandis et ligandis, quam in cucullis induendis. Dicunt quidam, quod sic imitantur crucifixum. Et qui cucullam exiit, monachatum exiit. Unde quidam, cum alii exirent nudi de navi naufragante, noluit cucullam exuere, cum tamen sciret natare, et cuculla impediens submersus est, aliis liberatis. Similiter multi coguntur mori in æstate vexati morbo aliquo, ut acuta febris, et hujusmodi; in hieme vero multi frigore moriuntur, quia non audent caputium capiti imponere propter traditiones istas. Et ita frustra habent in vestibus caputia. Malunt ergo esse Deo inobedientes, quam traditionibus suis. Sed queritur quid censendum de illo, qui se submersit? Nonne sibi manus, imo mentem et corpus injecit? Ergo communi sepultura carere debuit. Quod nullum recipit ad confessionem reum scilicet fornicationis, vel proprietatis, quem non remittat ad Dominum, et magistrum domus, laicum scilicet. Quid ergo faciendum sacerdoti huic? Dicit ille, qui sacerdoti confitetur, quod non ibit ad magistrum illum lai-

cum; prius decederet sine confessione. Tu autem, sacerdos, perieras, ni miseris. Mittens autem quodammodo revelas confessionem istius, nec audita confessione audes nosenti ire injungere sine l'entia majoris laici satisfactionem. Et sic multi coguntur mori sine confessione subitentes enormia. Idem constitutum est in ordine Grandismontani (Vide ad cap. 70). Presbyter enim minoris loci audita fornicatione, vel furto fratris laici vel clerici, laico magistro, secundum traditionem suam, dicit: Domine, necesse habent fratres isti ut mittamur ad Grandem-Montem. Præpositus vero statim maledicit eum, et imponitur jumento, de cella in cellam mittitur, confusus ubique verecundia gravi, usque dum venit ad magnum priorem. Et ita ubicunque venit, quasi publicatum est ejus crimen. Dicunt enim omnes: Operatus est iste male. Et sic propter istas traditiones impediuntur in via Dei, et sunt inconfessi. Aliæ traditiones pariunt suspicionem vel scrupulositatem, ut accidit in claustralibus.

Querunt enim a quibusdam magistris, si singulis amissis sunt in claustro Cisterciensi novæ traditiones, tenemur ipsi, inquit, ad omnes? Peccone quoties transgredior scienter uram illarum, mortaliter? Ut cum loquor aliquod verbum hora ad hoc non determinata, vel hujusmodi? Item: Aliæ pariunt fastidium et acediam, quia multæ sunt, ut de multis psalmis cantandis, de multiplicibus Matutinis Nigrorum monachorum (*Ord. S. Bened.*). Dicit enim Jeremias (*cap. xlvi*): « Maledictus homo qui facit opus Dei negligenter. » Et in Apostolo: « Psallam spiritu, psallam et mente (*I Cor. xiv*). » Et Hieronymus: Melior est unus psalmus decantatus cum jucunditate cordis quam psalterium cum acedia et torpore. Aliæ traditiones (Vide not. in c. 79), quæ schisma pariunt et divisionem, ut si optimus cantor, vel psalmista in Ecclesia Remensi fueris, si monachus factus fueris, parum aut nihil inter eos scies (*Propter diversitatem officiorum et cantus*). Etiam ecclesiæ sæculares diversificaverunt officium divinum, contra decretum eundem modum psallendi, et cum talem debeant habere usum Ecclesiæ suffraganeæ, quem habet Ecclesia metropolitana. Aliæ sunt traditiones, quæ periculosam faciunt securitatem; ut nobis clericis, qui Canticum cantici, vel econtra, continuamus securi, expletis horis vocalibus, licet non attente vel devote, non attendentes horas reales, quæ sunt: « Nudus fui, hospes fui, in carcere, infirmus fui » etc. (*Math. xxv*). Septima est in Tobia de sepeliendis mortuis (*Tob. ii*). « Ista ergo oportuit facere, et illa non omittenda (*Math. xxiii*). » Vel si ventum esset ad omittendum, potius vocales omittendæ essent. Ergo sunt istæ horæ, ut in die reales, in nocte vocales. Unde: « In die mandavit Dominus misericordiam suam, » id est opera misericordiæ, « et nocte canticum ejus (*Psal. xli*), » scilicet redire ad cor et laudare Dominum: et alibi: « In psalterio decachordo psallite Domino (*Psal. xxxii*), » id est in operibus legis. Quidam sapiens aiebat, decem canonicos ecclesiæ debere institui, ut pauperes visitarent; alii decem essent addicti operi misericordiæ; alii decem ad purganda vitia civitatis et perscrutanda; alii essent in ecclesia ad vocales horas cantandas deputati, et sic Ecclesia esset, « ut castrorum acies ordinata (*Cant. vi*), circumamicta varietatibus (*Psal. xliiv*). » Redeundum est adhuc ad illas traditiones quæ impediunt ad legem Dei, ut sunt traditiones, quæ datæ sunt de juramentis in Ecclesia, quæ hodie multa oportet fieri ad canonicandum. Primo exigitur in Ecclesia quadam a canonicando ut juret, pro posse suo, se consuetudines Ecclesiæ servaturum; nec licet ei determinare bonas vel illas, quæ concordant Evangelio, vel canonibus sanctis saltem non obviant. Item: Institutum est in Ecclesia quadam, ut juret intronizandus se, pro posse suo, jura Ecclesiæ manutenere, injurias illi illatas, vel illis,

qui ad illam pertinent, vniuicere. Super quo consultus dominus papa (Alexander III), si rationale esset hoc iuramentum, inquit: Sit ergo semper unus eorum ocrearius [forte ocreatus], parati equi et insellati, ut perquirant eis ablata, et nunquam cesset equitare. Nihil enim fieri potest pro posse si iuramentum præstetur. Non enim posses pro posse tuo Deo seruire, si iurasses. Inuenitur tamen quod frustra extendit quis orando manus suas ad Dominum, qui eas pro posse suo non extendit ad egenum.

Difficile ergo est illud verbum, ad interpretandum, scilicet, « pro posse, » et præpreæps est tale iuramentum, nec est in discreto faciendum, quia est indiscretum. Item: In eadem Ecclesia juratur, quod de ablatis æquivalentibus centum libras, non condonabitur plus centum solidis; de centum solidis non plus quam quinque solidi. Quod videtur esse contra Evangelium: « Dimittite et dimittetur vobis (Luc. vi). » Contra etiam consilium Apostoli, qui ait: « Quare non magis fraudem patimini, quare non magis injuriam accipitis? » (I Cor. vi.) Coguntur etiam, qui sic iurauerunt contedere, nec possunt juri suo renuntiare, vel litibus; sed tamen minus malum, si pro damnis suorum hominum restaurandis iurasset, non propriis. Item: In alia Ecclesia juratur, quod non recipiuntur pignora de damnis, vel de rebus sibi debitis, nisi aurea vel argentea. Unde annulum a quodam nobili et credibili viro pro magna summa receperant, et delusi sunt, et forsitan perjuri. Item: In quibusdam Ecclesiis juratur, quod nullus canonicabitur, nisi fuerit ingenuus. Quod quidem primo introductum fuit propter seruos principis, qui propter parentes suos non audent ita libera fronte contradicere. Hodie vero introducuntur in Ecclesiis filii seruorum, vix aut nunquam alii; nec permittuntur remoti intrare quantumcumque digni.

Item: Institutum est in Ecclesia et iuramentum, quod non permittetur in terra sua, sed ex toto exsul fiet, quicumque hominum Ecclesie suspectus de homicidio villæ vel domus, noluerit se purgare iudicio ferri igniti, vel aquæ frigida. Super quo consultus dominus papa, mirum habuit quod decretis et litteris hoc unquam constituerunt, et mittendus esset a latere domini papæ legatus, qui huiusmodi iuramenta et traditiones noxias purgaret. Sicut enim « in multiloquio non deerit peccatum (Prov. x), » ita in multijurio non deerit peccatum. Ut fidem faciamus, non traditionibus, sed traditionum increpationibus, notandum et cavendum aliud, quod exigi solet sacramentum (22, q. 1, *Non est contra*). Jurat enim quilibet sacerdos prælatis suis se servaturum mandata sua, et non celaturum subditorum commissa. De quo supra ut de tonsoribus et expilatoribus. Sic ergo sacerdos non est pax, non est turris abundans pace, non est facius in tempore iracundie reconciliatio (*Ecc. i. xliv*): ex quo non potest discordes reconciliare sibi invicem, ad quem pertinet hoc facere. Amittunt libertatem præcepti evangelici: « Si peccaverit in te, » etc. usque « dic Ecclesie (Matth. xviii), » inclusive; quia quam cito commiserunt, oportet ut hoc referant Ecclesie, id est prælato, non ut moneat ad pacem. Hoc autem iuramentum non exigebat Moyses a decanis (*Exod. xviii*), a pentacontarchis, et huiusmodi, quos sub se constituit, ut omnes causas ad eum referrent, sed difficillimas, ad quas solvendum non sufficerent.

Item: Accidit quod duo pueri ludebant sagittulas trahendo in cœmeterio, et incaute læsit unus alium; occasione vulneris læsus obiit. Inimicati sunt inter se parentes puerorum. Præshyter vero non audebat eos reconciliare, quia plagentis pater ditior erat: et si audiretur pax et fœdus inter eos venisse post discordiam, retractaretur causa ante prælatum, vel magnum Pilatum. Et rogavit magistrum præshyter

ut discordiæ finem imponeret. Quod ipse non audebat propter illud execrabile iuramentum, dicens, quod perplexus, si retulero ad prælatum, suscitaboras inter me et inter eos, qui a prælatis multabuntur. Si subticuero, vix mihi a prælatis. Item: Videtur quod eis non sit parcendum, quia cura revocat, quam ei dederat prælatus ad hoc: et ita non peccat si revelat ei subditorum commissa. Item: Sicut archidiaconi exigunt hoc sacramentum, sic et ab eis exigunt prælati, ut scilicet duas partes sibi retineant de commissis, tertiam archidiacono. Sed tamen clamant archidiaconi in hoc secum actum injuste, quia episcopi non jurant eis quod tertiam partem de omnibus commissis sint reservaturi illis, si recipiant vacat. Item: Aliud perniciosum iuramentum juratur in Ecclesia, quod si per septem vel octo menses (*Deficit hic cap. 80*). Sicut quædam traditionum adinventiones quamdam pariunt præsumptionem, et stultam contra præcepta Dei securitatem, ita præsumptione et temeraria securitate arguendi sunt, qui sacræ Scripturæ rigorem, arcum scilicet remittunt tensum et stulta interpretatione emolliunt quædam præcepta Evangelii esse cæremonialia, apostolis data, non modernis, quædam consilia, quædam perfectis proposita, pro loco, pro tempore, pro persona, et huiusmodi. Quædam ad terrorem. Unde contra eos David ait: « Nisi conversi fueritis, gladium suum, etc. (*Psal. vii*). » Arcum itaque istum flectere et remittere faciunt pro voluntate sua pravi interpretes, volentes legem Dei sequi pravos voluntates eorum, non se dirigere et modificare secundum terminum et regulam sacræ Scripturæ, nec eam interrogant secundum quod scriptum est. Ideo perierunt filii Israel, quia « os Domini, » id est sacram Scripturam « non interrogaverunt (*Joan. ix*). » Et Paulus: « Commendo vos Deo et verbo ejus (*Act. xx*), » id est sacræ Scripturæ, sed potius consuetudines et exempla aliorum sectantur et consulunt. Contra quos philosophus (Seneca): Summa malorum est, quod ad exempla malorum vivimus. Nec tamen negandum est (*Non Petrus Cant. hic se commendat, sed alius scholasticus*) quin consuetudo et interpretatio humana imitanda sit ubi casus difficiles emergunt, quando consulenda est ratio, ubi leges et canones, ut lex Dei nihil in illis manifestat expressum. Consulo ergo Verbum abbreviatum et planum ad fidem et morum scientiam habendam. Unde Augustinus super illum versum (Tom. VIII, in *Psal. cxviii*): « Pax multa diligentibus legem tuam, et non est illis scandalum, » facientis, vel patientis. G. scandalum ipsa lex: Qui diligit legem, si quid in ea non intelligit adorat, et quod absurdum videtur sonare, iudicat magnum, et se nescire. Ideo « lex non est illi scandalum, » quia fides ejus ex ea pendit, non ex moribus hominum, nec aliquibus cadentibus ipsi scandalo pereat.

Legem ergo securus diligit, et est ei pax, et nullum scandalum. In quam si multi peccant, ipse non peccat: « Lex Domini immaculata convertens animas, testimonium Domini, » etc. usque « illuminans oculos, » etc. « Fidelia omnia mandata ejus confirmata in sæculum sæculi, » etc. (*Psal. cxv*), et alibi: « Testimonia tua credibilia facta sunt nimis (*Psal. xcii*). » Super quem locum Augustinus: Dicunt quidam hæretici Dominum terribilius locutum fuisse, quam verius, imo verius quam terribilius. Et alibi: « Mandasti mandata tua custodiri nimis. Adhæsi testimonis tuis, Domine, noli me confundere, » quia, « non confundar cum perspexero in omnibus mandatis tuis (*Psal. cxviii*). » His adhæsit bene beatus Martinus qui obvius oviculæ tonsæ, ait: Diu est quod non vidi qui Evangelium implet sicut ovicula, quæ tunicam suam dedit, lanam scilicet, pellem vero pro tunica una reservavit. Idem etiam chlamydem suam dimidiavit pauperi. Noli ergo nucem opponere folio, per pravum.

expositionem. Noll nucleum de testa elicitum, Christo nato superindueri altera testa. Adhære prius simplicitati Evangelii. Noli succum opponere contra te, ait Propheta in persona Domini: « Factum est cor meum, » id est, secreta cordis mei, sacra Scriptura scilicet « tanquam cera liquescens in medio ventris mei (Psal. xxi), » id est simplicitatem et soliditatem Scripturæ meæ liquefecerunt et annihilaverunt fragiles isti præ nimia eorum molli-
tie. Item contra tales ait Isaias (I., 70): « Argentum tuum versum est in scorium, vinum tuum mistum est aqua, caupones tui miscent aquam vino, mutatus est color optimus. » Et ita pravi sunt illi argentarii, vel aurifices, vel pictores, qui merum corrumpunt, varietate expositionum, meracissimum, vividum colorem, fuco vel minio artificiali, id est, fermentata vel superflua interpretatione dehonestant. Item Matthæi v: « Esto consentiens adversario tuo cito dum es in via, » id est, consenti sacre Scripturæ, quæ tibi carnaliter viventi adversatur, « dum es in via mandatorum. Caro » nempe « concupiscit adversus spiritum et spiritus adversus carnem (Galat. v). » Item (Hieronym. Vid. not. ad c. 80): Qui verum dicit non laborat. Veritas enim non habet angulos. Ideo autem in exponendo sacram Scripturam laboramus, quia operari volumus, et idcirco dicimus: hoc est pro loco, pro tempore, pro persona vel consilio est, et huiusmodi. Philosophis et raris magis curæ fuit integritas verborum, et elegans ornatus quam integritas rerum et sensuum; sanctis autem econtrario. Item: Pudeat vos, quod magis dissonat et dissidet expositio vestra, quam facitis ad libitum, a littera Evangelii vivificante, quam illa allegorica antiquorum a littera occidente (II Cor. iii). Hoc est quod Iudæus litteratus magistro Remis opposuit: Vos Christiani dicitis quod omnia intelligenda erant in lege veteri allegorice, quia « omnia contingebant antiquis in figura (I Cor. x); sed vos simplicitatem Evangelii allegorica et multiplici expositione oneratis; ita legem vestram ore divino datam in honoratis. Quilibet enim suam facit expositionem, dicens:

Sic volo, sic jubeo, etc.

(Juv. vi, 225.)

Et quia nullus vestrum legem suam observat, nolo esse Christianus, sed insisto, neque eam sum corrumpens. Item: Similes facti sumus Mahometo. Qui videns legem Evangelii, inquit quibusdam dyscolis: Hæc est Christi lex, sed quia nimis est onerosa et gravis, sequimini me et ego eam vobis temperabo. Et sic indulgens eis plures concubinas, laxando frena in cibo et potu, et cura corporis, induxit eos in errorem, qui adhuc dicitur error Mahometinorum. In quem videntur cecidisse, soliditatem Evangelii pro moribus suis mollientes.

Nota quid dixit juvenis bonæ indolis et magnæ spei moriens Remis: Nondum omnia reddidi, habui administratorem quemdam, et dedit ille mihi duos caupones, ille alios duos caseos; ex æquo reddite omnia. Dicebant socii et sacerdotes: Non sunt talia reddenda. Vos multum laborabatis pro justitiis illis. Ad hoc ipsum tenebar. Justitiam ipsis facere debbam. Nunquam volo super his disputare cum Domino. Ipse enim timeo valde, ne mihi concludat, qui omnia novit. Item: Contra hos praves caupones est Augustinus (lib. vi, c. 3). Origenes, qui ut legitur in ecclesiastica Historia ad litteram Evangelium

implebat contentus tunica, « percipienti paratus præbere alteram maxillam (Luc. vi). » De quo dictum est: Ille est, qui sicut loquitur vivit, et sicut vivit loquitur. Idem cum Republica decrevisset, ut quidam discipulus, scilicet Bassilides, in quadam causa jurasset, respondit se nunquam juraturum. Et quia putabant eum hoc dixisse serio, iterum asseruit, dicens: Christianus sum, nunquam jurabo. Et ideo protinus suscepit martyrium. Item: Nos Dominum facimus mendacem, qui ait: « Angusta est via quæ ducit ad vitam et arcta (Matth. vii). » Nos autem levigamus eam viam mandatorum Domini, pro voluntate eam exponendo, cum non possit alleviari sine amore. Solus enim Dei amor est, qui angusta et difficilia Dei mandata levia facit, et prope nulla. Item: Valde terrere potest huiusmodi praves interpretes, quod Dominus ait in Evangelio Matthæi v: « Nolite putare quod veni solvere legem aut prophetas. Non veni legem solvere sed adimplere; » quasi perfecte vel ad plenum, scilicet secundum significationem figurarum, secundum formam prædictorum, secundum moralem intellectum. Item: Illud quippe quod sequitur terribilius est: « Amen dico vobis, donec transeat cælum et terra iota unum, » id est minimum mandatum, quia iota est minima littera, « aut unus apex » (id est minimum mandatum, vel pars minimi mandati, quia apex titulus est vel pars litteræ superior, ad decorem litteræ supereminens, vel in chartis et litteris apostolicis) « non præteribit a lege donec omnia flant (ibid.). » Unde alibi: « Maledictus qui non impleverit quæcumque scripta sunt in libro hoc (Galat. iii), » maledictione pœnæ, scilicet et culpæ. Et in fine Matthæi: « Euntes, docete omnes gentes, baptizantes in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, docentes eos servare omnia quæcumque mandabo vobis (cap. xxviii). » Item audi terribilius: « Qui ergo solverit unum de mandatis istis minimis, et docuerit homines, » scilicet, solvendum esse aliquod etiam minimum mandatum, « minimum, » id est pessimus, « vocabitur in regno cælorum, (Matth. v), » id est ab his qui erunt in regno cælorum, id est cum Ecclesia militantibus vel triumphantibus. « Qui autem fecerit et docuerit, » scilicet sic esse faciendum, « hic magnus » vel etiam maximus, « vocabitur in regno cælorum, » merito et præmio.

Ex his duobus colligo reliqua duo membra qui solverit et non docuerit, vel econtrario, et qui fecerit, et non docuerit; vel econtrario, vel qualis, vel quantus debeat vocari in regno cælorum. Item: Audi quod sequitur: « Dico autem vobis: Nisi abundaverit justitia vestra plusquam Scribarum et Phariseorum non intrabitis in regnum cælorum (ibid.). » Non dicit de illorum justitia simulata, vel etiam figurata, sed morali et spirituali eos justificante, ut etiam addita in Evangelio ad perfectionem, impleatis, « non intrabitis in regnum cælorum. » Verbi causa: Audistis, quia « dictum est antiquis, » et huiusmodi. « Qui autem occiderit, reus erit iudicio » secundum legem; « Ego autem dico vobis » plus G. ponendo scilicet, « non irasci; quia omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio (ibid.). Si ergo irasceris peccato ejus, vel ipsi, per praves motus, caveas ne iudicium amplius irascendo, quam decet, incurras.

Addit etiam quod « qui dixerit fratri suo raca: » G. Interjectionem [al. interiorum], indignationem mentis exprimentem, etc. Nunc redeat lector ad genuinum textum auctoris (Ad c. 80). Tria enim exemplaria hic conveniunt, et deinceps.